ORTODOKSiA

AHLÂKÎ VE DİNÎ RESALE

İMTİYAZ SAHİBİ: HRİSTOPOLİS MİTROPOLİTİ

MELETİOS LUKAKİS

MAHAL İDARE FENER RUM PATRİKHANESİ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΦΑΝΑΡΙΟΝ

ΕΤΟΣ Θ′ ΙΟΥΝΙΟΣ 1934 ΤΕΥΧΟΣ 102

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τύποις «Φαζιλὲτ»

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Η ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ

Ψηφιδωτὴ φορητὴ εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ Κωνσταντινουπόλεως [1]

Ἀναδημοσιεύεται ἐνταῦθα ἐπιστημονικὴ ἀνακοίνωσις περὶ περὶ τῆς ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ φυλασσομένης ψηφιδωτῆς φορητῆς Εἰκόνος τῆς Παμμακαρίστου, γενομένη ὑπο τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, κ. Γ. Σωτηρίου ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 7ης παρελθόντος Δεκεμβρίου καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας (8, 1933, σ. 359).

Ἡ «Ὀρθοδοξία» μετ᾿ ἰδιαιτέρας χαρᾶς κοσμεῖ τὸ παρὸν τεῦχος αὐτῆς διὰ τῆς λαμπρᾶς ταύτης μελέτης τοῦ διακεκριμένου Βυζαντινολόγου.

ΕΙΣ τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δεξιὰ τοῦ Τέμπλου (εἰς τὸ λεγόμενον παρεκκλήσιον τῆς Παμμακαρίστου) φυλάσσεται καὶ εἶναι εἰσέτι ἐν λειτουργικῇ χρήσει ἡ ἱστορικὴ ψηφιδωτὴ φορητὴ εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου [2].

Ἡ ψηφιδωτὴ αὕτη εἰκὼν ἔμεινε μέχρι τοῦδε ἀπαρατήρητος, διότι μεγάλα τμήματα αὐτῆς ἐκαλύπτοντο διὰ μεταγενεστέρας ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως, τὰ δὲ πρόσωπα τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ μέρη τῶν ἐνδυμάτων, ἦσαν δυσδιάκριτα καὶ ἀμαυρὰ ὑπὸ παχὺ στρῶμα βερνικίου, ὅπερ εἶχεν ἀλλοιώσει τὰ χρώματα τῶν ψηφίδων.

---

1) G. A. SOTIRIOU.— L' icone de la Pammakaristos trouvée dans l'Église du Patriarcat à Constantinople.

2) Ἡ θέσις ἔνθα εὑρίσκεται ἡ εἰκὼν εἶναι τὸ τμῆμα τοῦ Τέμπλου τοῦ δεξιοῦ κλίτους τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ, τοῦ καλουμένου παρεκκλησίου τῆς Παμμακαρίστου

Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονήν μου, καθ᾽ἣν διεσκεύασα καὶ ἐταξινόμησα κατ᾽ἐντολὴν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Πατριάρχου Φωτίου Β΄ τὸ σκευοφυλάκιον τοῦ Πατριαρχείου, τὰ κειμήλια τοῦ ὁποίου προσεχῶς θὰ δημοσιεύσω, ἐνήργησα τῇ πρόφρονι συγκαταθέσει τοῦ Πατριάρχου τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν στερέωσιν τῶν ψηφίδων τῆς ἱστορικῆς εἰκόνος διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καλλιτέχνου κ. Κ. Βασματζίδου, ἐπιδείξαντος μεγάλην πρὸς τοῦτο ἱκανότητα.

Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν μεταγενεστέρων ἐπενδύσεων καὶ κατόπιν καταλλήλου καθαρισμοῦ τῶν διὰ βερνικίου ἐπιχρισμάτων ἀνεφάνη ἡ ἀρχικὴ σχεδὸν ὄψις τῆς ἀξιολογωτάτης εἰκόνος, ἥτις μέλλει νὰ συγκαταριθμῆται εἰς τὸ ἑξῆς μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν καὶ σπανίων δειγμάτων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν βυζαντινῶν φορητῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων.

Ἡ κατάστασις εἰς ἣν ἀνευρέθη ἡ ψηφιδωτὴ εἰκὼν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐπενδύσεων εἶχεν οὕτως: ἱκανὰ μέρη τοῦ μαφορίου τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶχον ἐξογκωθῆ, ἰδίᾳ δὲ ἦσαν κατεστραμμέναι αἱ ψηφῖδες καὶ τὰ περιγράμματα τῶν δύο κεφαλῶν καὶ τῶν χειρῶν, ἕνεκα τῶν ἥλων οἵτινες εἶχον ἐμπηχθῆ πρὸς στερέωσιν τῶν ἀργυρῶν φωτοστεφάνων. Πάντα ταῦτα ἀπεκατεστάθησαν ὅπου μὲν ἦτο δυνατὸν διὰ τῶν ἰδίων ἀνευρεθεισῶν κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐπενδύσεων ψηφίδων, ἕτερα δὲ πάλιν μέρη τῆς εἰκόνος ἐστερεώθησαν καὶ συνεπληρώθησαν διὰ τσιμέντου καταλλήλως χρωματισθέντος· εἰς τὴν κεφαλὴν ὅμως τοῦ Χριστοῦ τὸ διάγραμμα δὲν διέσωζε πανταχοῦ ἴχνη τοῦ ἀρχικοῦ σχήματος, ὥστε ν᾽ἀποδοθῇ τοῦτο μὲ ἀκρίβειαν· διὸ καὶ ἀφέθη τοῦτο ὡς ἀνευρέθη. Οἱ φωτοστέφανοι τῶν παραστάσεων εὑρέθησαν ὁμοίως κατεστραμμένοι· ἐλάχιστον ἐν τούτοις διασωθὲν ἐξ αὐτῶν τμῆμα ἐδείκνυεν ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἀρχικῶς κατεσκευασμένοι ἐκ ψηφίδων, ἀλλ᾽ ἐκ γύψου ἐλαφρῶς ἐξέχοντος καὶ ἐπικεχρυσωμένου.

Σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου· τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ προσώπου καὶ ἰδίᾳ τὸ μεγαλύτερον πέριξ τοῦ στό-

καὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἕνεκα τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ σωζομένου περιφήμου λειψάνου τῆς ἁγίας, ὁμοίως ἐπὶ τοῦ κλίτους τούτου ἀποκειμένου μετὰ τοῦ κίονος τῆς φραγγελώσεως, τῶν λειψάνων: τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου, Σαλώμης τῆς μυροφόρου καὶ Θεοφανοῦς τῆς βασιλίδος (βλ. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Χρονικὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ, Κωνσταντινούπολις, 1884, σ. 99 κέ.). Παρεκκλήσιον τῆς Παμμακαρίστου ἐκλήθη ἀπὸ τῆς πρώτης Πατριαρχείας τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ (1798), ὅτε ἐγένετο ἡ καθιέρωσις τῶν χορῶν, ἤτοι τῶν κλιτῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ (πρβλ. ΓΕΔΕΩΝ, ἔ. ἀ., σ. 93). Εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο φυλάσσεται καὶ ἑτέρα ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου ὁμοίως ἀμαυρὰ καὶ ἔχουσα σαφῆ ἴχνη καύσεως, τῆς αὐτῆς δὲ προελεύσεως πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου. Περὶ τῆς εἰκόνος ταύτης θὰ πραγματευθῶ ἀλλαχοῦ.

ματος τμῆμα εἶχεν ἐξογκωθῇ καὶ διαρραγῇ οὕτως ὥστε ν' ἀλλοιώνηται ἰσχυρῶς ἡ φυσιογνωμία. Ἐπιτυχὴς ἐπέμβασις τοῦ καλλιτέχνου ἐπηνώρθωσε κατὰ πολὺ τὰς καταστροφὰς ταύτας, καίτοι ρήγματα εἰς τὴν σια-

γόνα, τὸ στόμα, καὶ τὸ δεξιὸν πτερύγιον τῆς ρινὸς καὶ τὰς παρειὰς καθιστῶσι ρικνὸν τὸ ἄλλοτε ὅλως λεῖον πρόσωπον τῆς Θεοτόκου· ὁμοίως εἰς τὸ ἄκρον τοῦ στόματος ἀριστερὰ ὁριζοντία ρωγμὴ μεταβάλλει τὴν σοβαρὰν ἔκφρασιν αὐτοῦ εἰς ἀκαθόριστον μειδίαμα.

Τύπος καὶ τεχνικὴ ἀνάλυσις τῆς εἰκόνος. — Ἡ Θεοτόκος παρίσταται εἰς τύπον *Ὁδηγητρίας*, ἐστραμμένη ὀλίγον πρὸς τὰ ἀριστερὰ μὲ τὴν κεφαλὴν εὐθυτενῆ ἄνευ κλίσεώς τινος πρὸς τὸ παιδίον. Ἡ Θεοτόκος διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τὸν Χριστόν, τὴν δεξιὰν δὲ ἔχει ἐν δεήσει πρὸ τοῦ στήθους, συμφώνως πρὸς τὴν τυπικὴν παράστασιν τῆς Ὁδηγητρίας. Ὁ Χριστός, εἰς στάσιν καθημένου μὲ τοὺς πόδας χιαστί, ὑψώνει ἐλαφρῶς τὴν μικρὰν κεφαλὴν πρὸς τὴν Θεοτόκον, εὐλογῶν διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατῶν εἰλητάριον.

Ὁ τύπος τῆς Ὁδηγητρίας, εἷς τῶν συνηθεστέρων τύπων τῆς Παναγίας (βλ. Ebersolt, Sanctuaires de Byzance, Paris 1921, σ. 69 κἑ. πρβλ. καὶ Kondakov, Ikonografia Bogomateri, Πετρούπολις, 1914, 2, σ. 152 κἑ.), ἔχει καθ' ἡμᾶς δύο κυρίως μορφὰς εἰς τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν: διακρίνομεν δηλονότι τὸν λατρευτικόν, μνημειώδη καὶ ἱερατικὸν τύπον, καθ' ὃν ἡ Παναγία καὶ ὁ Χριστὸς ἵστανται αὐστηρῶς κατὰ μέτωπον μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον πρὸς τὸν θεατὴν (βλ. ἐν Kondakov, Bogomateri ἔ. ἀ. 2 εἰκ. 87) καὶ τὸν μᾶλλον ἀνθρώπινα αἰσθήματα ἐκφράζοντα τύπον καθ' ὃν τὸ παιδίον στρέφει πρὸς τὴν μητέρα ὑψῶνον τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ βλέμμα πρὸς αὐτήν, ἐνῷ ἡ Παναγία κλίνει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Χριστὸν μὲ τὸ βλέμμα ὅμως ἐστραμμένον πρὸς τὸν θεατὴν (αὐτόθι, εἰκ. 115, 116 κἄ.). Ὁ τύπος οὗτος ηὐνοήθη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν Παλαιολόγειον ἐποχήν· Εἰς σειρὰν εἰκόνων τῆς μεσοβυζαντινῆς περιόδου ἡ Θεοτόκος διατηρεῖ τὴν εὐθυτενῆ καὶ κατὰ μέτωπον στάσιν τοῦ πρώτου τύπου καὶ στρέφει ἐλάχιστα τὸ πρόσωπον, ἐνῷ ὁ Χριστὸς καθήμενος καὶ εὐλογῶν ἔχει τὴν στροφὴν πρὸς τὴν μητέρα τοῦ δευτέρου τύπου (αὐτόθι εἰκ. 90, 100 κ. ἄ.). Συμφώνως πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον τύπον παρίσταται καὶ ἡ ἡμετέρα εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου.

Δεξιὰ εἰς τὴν ἄνω γωνίαν τοῦ μωσαϊκοῦ ἀνεφάνη μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἐπενδύσεως καὶ τὸν καθαρισμὸν προτομὴ ἀγγέλου εἰργασμένου μὲ λεπτοτάτας ψηφῖδας.

Ἐκ τῶν ψηφίδων τοῦ λοιποῦ μωσαϊκοῦ αἱ μὲν χρυσαῖ τοῦ βάθους, μεγέθου 4-5 χιλιοστῶν, εἶναι ἀκανονίστως τοποθετημέναι, αἱ δὲ τῶν ἐνδυμάτων, ἔχουσαι τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἀκολουθοῦν τὴν φορὰν τῆς πτυχώσεως· αἱ ψηφῖδες τῶν γυμνῶν μερῶν (προσώπου καὶ χειρῶν) εἶναι πολὺ λεπτότεραι (μόλις 1-2 χιλιοστῶν), ἀκολουθοῦν δὲ κανονικῶς τοὺς μῦς καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ ἔχουν διάφορα σχήματα· εἶναι λεπτόταται, στεναὶ καὶ ἐπιμήκεις εἰς τὰ σχεδιαγράμματα, στρογγύλαι διὰ τὴν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὰ ζωηρὰ σημεῖα τοῦ φωτισμοῦ, τριγωνικαὶ εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειλέων κλπ. Οὕτω κατορθοῦται ν' ἀποδο-

θῶσι μὲ λεπτότητα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ αἱ διαβαθμίσεις τῆς «πλάσεως» τῶν προσώπων.

Τὰ χρώματα συντονίζονται εἰς ἁρμονίας βαθέων τόνων· τὸ βαθὺ ἰῶδες—πορφυροῦν μὲ τὰς μαύρας γραμμὰς τοῦ μαφορίου τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν πτυχώσεων καὶ τὰς χρυσᾶς τοῦ ἐνδύματος παρυφὰς ἐναρμονίζεται μὲ τὸ πορτοκαλόχρουν ἔνδυμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ διαστίζεται πλουσίως μὲ ἐρυθρᾶς πτυχώσεις καὶ χρυσῆν διαγράμμησιν (χρυσοκονδυλιάν). Περὶ τὸ μέτωπον τῆς Θεοτόκου ὁ κεκρύφαλος ἀποδίδεται μὲ δύο τόνους κυανοῦ, τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ ἐπιμάνικον τῆς δεξιᾶς καὶ εἰς τὸ σημεῖον (clavus) τοῦ χιτῶνος τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ πρόσωπα εἶναι εἰργασμένα εἰς διαφορετικοὺς γενικοὺς τόνους· τὸ μὲν τῆς Θεοτόκου κλίνει πρὸς τὸ κίτρινον, τοῦ Χριστοῦ δὲ πρὸς τὸ λευκόφαιον, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας βυζαντινὰς εἰκόνας (πρβλ. λ.χ. τὴν ἀναφερομένην καὶ κατωτέρω Παναγίαν τοῦ Βλαδιμίρ). Τὸ πρόσωπον τῆς Θεοτόκου ἀποδίδεται ζωγραφικῶς μὲ τόνους χρωμάτων καὶ οὐχὶ μὲ διαγράμματα· τὰ μαῦρα διαγράμματα εἶναι ἐλάχιστα (εἰς τὰ ἐπάνω βλέφαρα, εἰς τὸ ἔντονον τόξον τῶν ὀφρύων καὶ εἰς τὸ στόμα μεταξὺ τῶν χειλέων καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἄκρα) χρησιμοποιούμενα ὡς σκιά. Τὰ διαγράμματα τῆς ρινὸς καὶ τῶν κάτω βλεφάρων ἀποδίδονται μὲ ἐρυθρᾶς ψηφῖδας, ἡ δὲ σὰρξ μὲ δύο ροδίνους τόνους, ἐξ ὧν ὁ ζωηρότερος παρατηρεῖται εἰς τὰς παρειὰς καὶ εἰς τὸν λαιμόν. Τὸ στόμα ἔχει καλῶς σχεδιασθῆ καὶ εἶναι πλαστικὸν μὲ δύο ροδίνους τόνους εἰς ἕκαστον χεῖλος. Δύο πρασινωποὶ ἐλαιόχρωμοι τόνοι κάτωθεν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος, κατὰ μῆκος τῆς ρινὸς καὶ πέριξ τοῦ προσώπου, σκιάζουν ἐλαφρῶς τὸ πρόσωπον. Τέλος λευκὰ φῶτα εἰς μίαν γραμμὴν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὀφρῦς, κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν τῶν ὀφθαλμῶν, εἰς τὴν ρῖνα καὶ εἰς τὸν λαιμὸν τονίζουν τὰ ἐξέχοντα αὐτοῦ μέρη. Οὕτω μὲ τὴν ἔλλειψιν σκληρῶν διαγραμμάτων καὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν τόνων ἡ «πλάσις» τοῦ προσώπου γίνεται μὲ ἀρκετὴν πλαστικότητα καὶ μαλακότητα, ὅπως διαγράφεται ἐπίσης καλῶς καὶ ὁ ὄγκος τῆς κεφαλῆς. Τὸ ὠοειδὲς πρόσωπον τῆς Θεοτόκου πλαισιοῦται θαυμασίως μὲ τὴν ἔντονον χρυσῆν παρυφὴν τοῦ μαφορίου, ἥτις εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον ἐπιτυχεῖς ζωγραφικὰς ἐφευρέσεις εἰς τὰς γυναικείας μορφὰς τῆς βυζαντινῆς τέχνης, δὲν ἔχει ὅμως πάντοτε τὴν ὡραίαν διακοσμητικὴν δύναμιν τῆς Παμμακαρίστου.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ὑπερισχύουν οἱ πράσινοι, φαιοὶ καὶ λευκοὶ τόνοι, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ ἀποδίδονται μὲ μεγαλυτέραν πλαστικότητα. Τὰ «φῶτα» εἶναι ἰσχυρότερα, πλέον ἐλεύθερα γύρω εἰς τὸ στόμα καὶ εἰς τὸ εὐρὺ μέτωπον, εἰς δὲ τὴν ἄκραν τῆς ρινὸς σχηματίζονται ὡς φωτεινὴ «κηλὶς» μὲ μίαν μεγάλην στρογγύλην ψηφῖδα. Ἡ ζωγραφι-

κὴ ἀπόδοσις τῶν ὀφθαλμῶν μὲ τόνους χρωμάτων καὶ ἡ στροφὴ τοῦ βλέμματος προσδίδουν ζωηρότητά τινα εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ παιδός.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν λεπτότητα τῆς κατασκευῆς τοῦ προσώπου τὰ σώματα ἔχουν βαρεῖαν καὶ τυπικὴν τὴν ἐμφάνισιν· τῆς μὲν Θεοτόκου μὲ τὴν κατ᾽ ἐνώπιον στάσιν, τὴν ὑπερβολικὴν καμπύλην τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ τὴν δυσανάλογον βραχύτητα τοῦ βραχίονος, τοῦ δὲ Χριστοῦ μὲ τὸ συμβατικὸν κάθισμα εἰς τὸν βραχίονα τῆς Θεοτόκου. Ἡ πτυχολογία τῶν ἐνδυμάτων εἶναι ἐντόνως γραμμικὴ μὲ ἕνα μόνον τόνον σκιᾶς. Ἐπίσης αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες εἶναι σχεδιασμένοι μὲ ἱκανὴν ξηρότητα καὶ μὲ ἐρυθρᾶ διαγράμματα εἰς τόνους κιτρίνους καὶ ροδίνους. Ἡ στάσις ἰδίᾳ τῶν χειρῶν τῆς Θεοτόκου, τῶν ἁπλουμένων ὡς πρὸς ἀσπασμόν, τονίζει τὸν λατρευτικὸν τύπον τῆς εἰκόνος. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, μεθ᾽ ὅλην τὴν φυσικὴν τοποθέτησιν τοῦ δεξιοῦ κάτωθεν τοῦ ἀριστεροῦ, δὲν δίδεται ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀληθοῦς κινήσεως, διότι ἀντὶ τῆς προοπτικῆς σμικρύνσεως παρίσταται ἀντιθέτως ὁλόκληρον τὸ πέλμα εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος, κατέχον μάλιστα ἀκριβῶς τὸ μέσον τοῦ κάτω ἄκρου τῆς εἰκόνος.

Διὰ τῶν μορφικῶν τούτων μέσων παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι εἰς τὴν ὅλην ἐμφάνισιν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπήχησις τοῦ πραγματικοῦ, ἡ κίνησις τοῦ στιγμιαίου, ἡ προσωπικὴ ἔκφρασις, ἀλλ᾽ ἡ μόνιμος ἀκινησία τοῦ σχηματικοῦ καὶ ἱερατικοῦ. Ἡ αὐστηρότης αὕτη μετριάζεται μὲ τὴν ἀνάγλυφον πλαστικότητα τῶν προσώπων. Καὶ ταῦτα ὅμως, παρ᾽ ὅλην τὴν λεπτότητα τῆς κατασκευῆς καὶ φωτοσκιάσεως αὐτῶν, κυριαρχοῦνται ἀπὸ αὐστηρότητά τινα καθωρισμένων νόμων. Κἄτι τὸ τυπικόν, τὸ ἀντικειμενικόν, τὸ ἐπίσημον, διακεχυμένον εἰς τὰ ὡραῖα κανονικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς τὸ παιδικὸν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἀφαιρεῖ τὸν παλμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῆς προσωπικῆς ἐκφράσεως καὶ προσδίδει εἰς αὐτὰ τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν γαλήνην καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἱερῶν προσώπων, τῶν προσδεχομένων τὴν λατρείαν καὶ τὰς δεήσεις τῶν ἀνθρώπων.

Σύγκρισις καὶ χρονολογία τῆς εἰκόνος.— Ἡ ἀνωτέρω γενομένη τεχνικὴ ἀνάλυσις καὶ ἡ τεχνοτροπία τῆς ἐξεταζομένης ψηφιδωτῆς εἰκόνος ἀπέδωκεν ὡρισμένα χαρακτηριστικά, διὰ τῶν ὁποίων καταδεικνύεται ὅτι ἡ εἰκὼν εἶναι ἀρχαιοτέρα τοῦ $13^{ου}$ καὶ $14^{ου}$ αἰῶνος, τῆς τελευταίας δηλονότι ἀκμῆς τῆς τέχνης ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, τὰς νέας κατευθύνσεις τῆς μνημειώδους ζωγραφικῆς τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦν καὶ αἱ φορηταὶ εἰκόνες, ὡς τοῦτο ἐπαρκῶς ἔχει μέχρι τοῦδε καταδειχθῆ (βλ. Wulf-Alpatov Denkmäler der Ikonenmalerei, Berlin, 1925).

Ὁ αὐστηρὸς εἰκονογραφικὸς τύπος ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπιζῇ καὶ εἰς

μεταγενεστέρους χρόνους, ἀλλ᾽ ὅπως εἰς τὴν ψηφιδωτὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τῆς Μονῆς Χελανδαρίου τοῦ Ἄθω (βλ.εἰκόνα ἐν Kondakov Ikonografia Bogomateri, ἔ.ἀ., 2, σ.197, εἰκ.90), χρονολογουμένην εἰς τὸν 13ον αἰῶνα, θὰ ἐπροδίδετο καὶ αὐτὴ ἀπὸ λεπτομερείας τῆς τεχνοτροπίας. Συγκρίνοντες τὴν εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου πρὸς τὴν Ὁδηγήτριαν τοῦ Χελανδαρίου παρατηροῦμεν ἀναλογίαν ὡς πρὸς τὴν αὐστηρότητα μόνον τῆς στάσεως τῆς Θεοτόκου, διότι τὸ μωσαϊκὸν τοῦ Ἄθω διατηρεῖ τὴν παλαιὰν κατ᾽ ἐνώπιον στάσιν τῶν λατρευτικῶν εἰκόνων· ὁ Χριστὸς ὅμως εἰς τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο ἔχει στάσιν ἐλαστικὴν καθήμενος μὲ ὅλον αὐτοῦ τὸ βάρος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ἔνδυμα ἀποδίδει ὅλην τὴν μαλακότητα τοῦ ὑφάσματος.

Πρὸς τὴν περίφημον ἀφ᾽ ἑτέρου Θεοτόκον τῆς Γλυκοφιλούσης ἢ Ἐλεούσης τοῦ Βλαδιμίρ, χρονολογουμένην εἰς τὸν 12ον αἰῶνα (βλ. A. Anisimov, Ζωγραφικά, I Our Lady of Vladimir, Prague 1928), ἡ Παμμακάριστος ἔχει ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν προσώπων τῆς Θεοτόκου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς πρὸς τοὺς χρωματικούς των τόνους, διαφέρει ὅμως ἰσχυρῶς κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐκφράσεως. Εἰς τὴν Ἐλεοῦσαν τοῦ Βλαδιμὶρ ἡ ἔκφρασις ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς παθητικότητος, μὲ τὴν ἐκλέπτυνσιν τῶν χαρακτηριστικῶν, τὴν βαθύτητα τοῦ βλέμματος καὶ τὴν αὐθόρμητον κίνησιν τοῦ παιδίου.

Στενωτέρα ἀναλογία συνδέει, νομίζομεν, τὸ μωσαϊκὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς δύο Θεοτόκους τῶν μωσαϊκῶν τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ παρὰ τὴν Λεβάδειαν (βλ. Diez-Demus, Byzantine mosaïcs in Greece: Daphni and Hosios Lucas, Cambridge, 1931 fig. 20-21). Δὲν πρόκειται περὶ δουλικῆς ἀκριβείας τοῦ εἰκονογραφικοῦ τύπου, οὔτε περὶ τῆς αὐτῆς σχολῆς, διότι τὰ μωσαϊκὰ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εἶναι ὁλόκληρα εἰργασμένα μὲ τὴν αὐστηρὰν γραμμικὴν τεχνοτροπίαν, τὴν ὁποίαν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐξ ὅσων μέχρι σήμερον γνωρίζομεν, οὐδέποτε ἐνεστερνίσθη πλήρως. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως μορφῶν αἱ μωσαϊκαὶ εἰκόνες τῆς Θεοτόκου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν βαθμίδα ἐξελίξεως πρὸς τὴν ἡμετέραν· ἡ σχηματικότης των εἶναι ὁμοία καὶ ὁμοία εἶναι ἡ ἐξ αὐτῆς ἀναβλύζουσα ἔκφρασις. Καὶ εἰς αὐτὰς παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ δυσαναλογία τοῦ σώματος μὲ τοὺς ὀγκώδεις ὤμους, ἡ αὐτὴ ξηρὰ στάσις τῶν χειρῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος, ἡ αὐτὴ τυπικότης εἰς τὸ κάθισμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ συμβατικὴ ὑποστήριξίς του, ἡ αὐτὴ ἱερὰ ἐπισημότης καὶ ἀδιατάρακτος γαλήνη, ἥτις ἀναδύεται ἀπὸ τὴν μορφὴν καὶ ἡ ἀδιόρατος θλῖψις εἰς τὸ βλέμμα.

Καταφανεστέρα ἀκόμη ὁμοιότης συνδέει τὴν εἰκόνα τῆς Παμμακαρί-

στου πρὸς ἕτερον μωσαϊκὸν τοῦ 11ου αἰῶνος, τὴν δεομένην τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Νικαίας (βλ. Schmit, Die Koimesiskirche von Nikaia, Berlin, 1927, Taf. XXXI). Ἂν καὶ ἐκεῖ ἡ δεομένη ἵσταται ὅλως κατὰ πρόσωπον, ἡ ὁμοιότης τοῦ τύπου τοῦ προσώπου μὲ τὸ ᾠοειδὲς σχῆμα, τὴν μακρὰν ῥῖνα, τὸ στόμα, τοὺς ἀμυγδαλωτοὺς ὀφθαλμούς, εἶναι μεγάλη, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ διὰ χρωμάτων φωτοσκίασις, ὡς περιγράφει ταῦτα λεπτομερῶς ὁ Schmit (αὐτόθι, σ. 50 κἑ). Ἡ δυσαναλογία τοῦ σώματος πρὸς τὴν κεφαλὴν εἶναι εἰς τὴν δεομένην τῆς Νικαίας ἀντίθετος· οἱ ὦμοι εἶναι μικρότεροι τοῦ κανονικοῦ, αἱ δὲ χεῖρες εἶναι σχεδιασμέναι μὲν τὴν αὐτὴν ξηρότητα.

Ἐκ τῶν συγκρίσεων τούτων ὁδηγούμεθα νὰ χρονολογήσωμεν τὸ μωσαϊκὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καὶ νὰ συνδέσωμεν αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα τῆς μεγαλυτέρας αὐστηρότητος εἰς ἣν ἔφθασεν ἡ ἑλληνιστικὴ σχολὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίᾳ τῶν Κομνηνῶν.

Ἱστορικαὶ εἰδήσεις καὶ παραδόσεις περὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παμμακαρίστου.— Ἡ εἰκὼν τῆς Παμμακαρίστου, συμφώνως καὶ μὲ τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει, ἀνῆκεν εἰς τὸν περίφημον ἐν Κωνσταντινουπόλει βυζαντινὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου — νῦν Φετιχιὲ Τζαμὶ — ἤτοι εἰς τὸν ναὸν ὅστις ἐχρησίμευσεν, ὡς γνωστόν, ἐπὶ ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν (1456-1586) καὶ ὡς Πατριαρχεῖον. Ἐκεῖθεν μετεφέρθη ἡ εἰκὼν (μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν κατακτητῶν τῷ 1586) εἰς τοὺς ἐπ᾽ ὀλίγον διατελέσαντας ὡς Πατριαρχεῖα ναούς: Βλάχ-Σεράϊ (1586-1597) καὶ Ξυλόπορταν (1597-1601) καὶ τέλος εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἤτοι εἰς τὸ σημερινὸν Πατριαρχεῖον (βλ. Πασπάτη, Βυζαντιναὶ μελέται, Κωνσταντινούπολις, 1877, σ. 302 «οἱ χριστιανοὶ μετέφερον (ἐκ τῆς Παμμακαρίστου) εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἤτοι τὸ σημερινὸν Πατριαρχεῖον... καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ναοῦ διὰ μωσαϊκοῦ εἰσέτι σωζομένην ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ», πρβλ. καὶ Μ. Γεδεών, Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ, ἔ.ἀ. σ. 99, ἔνθα μνημονεύεται πλὴν τῆς εἰκόνος τῆς Παμμακαρίστου καὶ ἡ ἑτέρα ψηφιδωτὴ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου, ὡς «τὰ θησαυρίσματα τοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ ναοῦ εἰς ναὸν μεταφερόμενα»).

Ἐκ τῆς βυζαντινῆς περιόδου οὐδεμίαν ἔχομεν μαρτυρίαν περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, ὅπως ἔχομεν ἀφθόνους εἰδήσεις περὶ τῶν εἰκόνων τῶν ναῶν: Παναχράντου, Βλαχερνῶν, Χαλκοπρατείων, Ὁδηγῶν, Ζωοδόχου Πηγῆς κ. ἄ. βλ. Ebersolt, Sanctuaires de Byzance, ἔ. ἀ, σ. 44-70 καὶ ἄλλ). Ὅτι ὅμως καὶ περὶ τὴν πολιοῦχον ταύτην τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου εἰκόνα ὑπῆρχον πολλαὶ παραδόσεις—προφανῶς εἰς θαυματουργικὰς αὐτῆς ἰδιότητας ἀναφερόμεναι, μὴ διασωθεῖ-

σαι δὲ ἀτυχῶς μέχρις ἡμῶν—πιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μέχρι σήμερον ἐν Κωνσταντινουπόλει τιμᾶται ἡ εἰκὼν ὡς μυροβλύτις (πρβλ. καὶ Γεδεών, ἔ. ἀ, σ. 99 «ἡ παράδοσις λέγει πολλὰ περὶ αὐτῶν—ἐνν. τῶν εἰκόνων: Παμμακαρίστου καὶ Προδρόμου—ἀρκεῖ δὲ ἡμῖν ὅτι φέρουσιν ἡλικίαν ἀρχαιοτάτην»), ἀνάγεται δηλονότι καὶ ἡ εἰκὼν αὕτη εἰς τὸν κύκλον τῶν θαυματουργικῶν εἰκόνων, ὡς εἶναι αἱ τιμώμεναι ἐν τοῖς Καθολικοῖς τοῦ Ἄθω καὶ ἀλλαχοῦ, αἵτινες περιβάλλονται ὑπὸ λαογραφικοῦ κύκλου σχετικῶν παραδόσεων (βλ. Ἀνωτέραν ἐπισκίασιν ἐπὶ τοῦ Ἄθω, Ἀθῆναι, 1899, πρβλ. καὶ Γ. Σωτηρίου, Τὸ ἅγιον Ὄρος, Ἀθῆναι, 1920, σελ. 136 κἑ.)

Μνείαν τῆς εἰκόνος τῆς Παμμακαρίστου εὑρίσκομεν εἰς τὴν Turcograecia τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ τότε Πατριαρχείου ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Gerlach, ὅστις ἐπεσκέφθη τοῦτο τῷ 1578 (βλ. Crusius, Turcograeciae libri octo, Basileae, σ. 189 κἑ.) ὡς καὶ ἐν τῇ ὁμοίως παρατιθεμένῃ αὐτόθι καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει πατριαρχικῇ ἱστορίᾳ (μέχρι τοῦ ἔτους 1581) τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ἔνθα μεταξὺ ἄλλων λέγεται ὅτι κάτωθεν τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Πατριαρχείου καὶ «ἐν τῷ δεξιῷ μέρει εὑρίσκεται ἡ εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Παμμακαρίστου ὡραιοτάτη καὶ λαμπρὴ ἔχοντας χρυσὲς ποδιαῖς» κλπ. (πρβλ. καὶ Γεδεών, ἔ. ἀ, σ. 56). Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ νῦν Πατριαρχείου τὴν αὐτὴν θέσιν (δεξιὰ τοῦ τέμπλου) ἡ εἰκὼν καταλαμβάνει.

Ἡ ἱστορία αὕτη τῆς εἰκόνος συμβάλλει ὁπωσδήποτε καὶ εἰς τὴν χρονολόγησιν αὐτῆς, ἀφ᾽ οὗ ὑπῆρξεν ἡ πολιοῦχος εἰκὼν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου. Ὁ βυζαντινὸς οὗτος ναός, ἓν τῶν σπουδαιοτέρων βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὑρισκόμενος εἰς ὕψωμα ὅπερ δεσπόζει τῆς συνοικίας τοῦ Φαναρίου καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνεχομένων κτισμάτων· τὸ ἀριστερὸν εἶναι ὁ μέγας ναὸς τῆς Παμμακαρίστου καὶ τὸ δεξιὸν τὸ ἱστορικὸν παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν τροῦλλον τοῦ ὁποίου διασώζονται ἀκόμη λαμπρὰ μωσαϊκά, τὸ κτισθὲν κατὰ ὁμοίως σῳζομένην ἐπιγραφὴν—ἐπὶ μαρμαρίνης ζώνης τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς νοτίας πλευρᾶς—ὑπὸ τῆς μοναχῆς Μάρθας, συζύγου ἄλλοτε τοῦ πρωτοστράτορος Μιχαὴλ Δούκα Γλαβᾶ τοῦ Ταρχανιώτου τὸν 14ον αἰῶνα, ἥτις κατὰ κόσμον ἔφερε τὸ ὄνομα Μαρία Δούκαινα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα Βράναινα, ὡς ἀνέγνωσε τὸ ὄνομα ὁ Gerlach εἰς ἀπολεσθεῖσαν εἰκόνα τῶν κτιτόρων (βλ. καὶ A. van Millingen Byzantine churches in Constantinople, London, 1912, σ. 140). Διὸ καὶ οἱ ἀναφέροντες τὴν εἰκόνα (ὡς ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Kondakov ὅστις καὶ ἔχει τὴν ἀμαυρὰν εἰκόνα δημοσιεύσει εἰς τὸ ἔργον του περὶ τῆς εἰκο-

νογραφίας τῆς Θεοτόκου, ἔ ἀ σ.200 εἰκ. 92) τὴν ἐχρονολόγησαν ὡς ἔργον τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἀλλ᾽ ἡ εἰκὼν δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ᾽ εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, τὴν χρονολογίαν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ὁποίου σαφῶς καθώρισεν ὁ ἀποθανὼν Σιδερίδης, ὅστις ἀνεῦρεν εἰς χειρόγραφον τῆς Χάλκης μνημονευόμενον τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βήματος, ὅπερ ἀναφέρει τὸν ναὸν ὡς «φρόντισμα Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ Ἄννης ῥίζης Δουκικῆς τῆς συζύγου»—τοῦ Δεμεστίκου δηλονότι Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ τῆς συζύγου του Ἄννης Δαλασσινῆς, ἥτις ἀπέθανε τῷ 1067 (βλ. Σιδερίδην, ἐν περιοδικῷ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, 29, 1907. σ. 265 κἑ. πρβλ. αὐτόθι καὶ 20/21 σ. 19-32).

Ὁ ρυθμὸς τῆς εἰκόνος προδίδει τῷόντι τὸν 11ον αἰῶνα· ἑπομένως δύναται καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ναοῦ νὰ πιστοποιηθῇ ἡ ἡλικία τῆς ἐκκαθαρισθείσης ἀξιολογωτάτης ταύτης μωσαϊκῆς εἰκόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Résumé

Dans l'Église du Patriarcat, à Constantinople, se trouve une icone en mosaïque de la Vierge Pammakaristos, qui n'avait jamais attiré l'attention des byzantinistes, car elle était cachée sous un revêtement d'argent, et les visages des personnages étaient couverts d'une épaisse couche de vernis.

Récemment, au cours du nettoyage qu'on lui fit subir, on découvrit sous le revêtement une remarquable mosaïque représentant la Vierge Hodigitria. Travail et style indiquent que la mosaïque est antérieure à l'époque des Paléologues. Si on la compare à d'autres mosaïques du XIe siècle, on peut, semble-t il, la dater de la seconde partie du XIe siècle, et la regarder comme un spécimen de l'art du formalisme auquel parvint l'Ecole hellénistique de Constantinople à l'époque des Comnènes.

Cette mosaïque appartient à la grande église de la Pammakaristos, qui fut pendant 130 ans l'église du Patriarcat. Quand la Pammakaristos fut transformée en mosquée (1586), l'icone fut transportée dans l'Église actuelle du Patriarcat. On peut donc la rattacher à la grande restauration de la partie nord de la Pammakaristos, effectuée sur l'ordre de Jean Comnène et d'Anne Dalassena († 1067).

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΞΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Περιερχόμενος τὴν Βλαχίαν, εἰς ἣν μετέβη «ἐλέους χάριν» ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπαύθη—κατ᾽Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον 1586—πρωτοβούλῳ ἐνεργείᾳ Νικηφόρου τοῦ Διακόνου, ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων κληρικῶν Ἱερεμίου Β′ 116). «Καὶ ἔστειλαν τζαούσην νά τὸν φέρουν καὶ ὁ ἀφέντης

116) Ὁ «σοφὸς καὶ διδάσκαλος» Νικηφόρος, συμβαλὼν λίαν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔξωσιν τοῦ Παχωμίου ἠναντιοῦτο σοβαρῶς καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θεολήπτου κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἱερεμίου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐξωρίσθη «μὲ ὁρισμὸν» εἰς Κύπρον. Ἐπέτυχεν ὅμως ἀργότερον (πιθανῶς τέλη 1585 ἢ ἀρχὰς 1586) νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐξορίας καὶ διερχόμενος διὰ Ρόδου, ἔνθα διέμενεν ἐξόριστος ὁ Ἱερεμίας, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς βασιλεύουσαν «περινοστῶν νύκτωρ καὶ καταπείθων τοὺς πολλοὺς ὅτι ζητεῖ διὰ τὸν γέροντα» (Ἱερεμίαν, τὸν θρόνον). Καθ᾽ ὃν δὲ χρόνον ὁ Θεόληπτος εὑρίσκετο εἰς Βλαχίαν ἐπαύθη ἐνεργείαις τοῦ Νικηφόρου καὶ «εὔγαλαν ὁρισμὸν νὰ ἔλθῃ ὁ Ἱερεμίας, ***διότι ὁ Νικηφόρος ἐπιτροπικῶς μὲ βουλαῖς τοῦ Μονεμβασίας ἐκάθετο καὶ ἦτο διάκονος καὶ ἐκυβέρνα.... καὶ εἶχε καὶ μπαράτι, διότι ὁ Θεόληπτος, ὡσὰν ἦλθεν, ἤθελε πάλιν νὰ καθήσῃ καὶ ἐβιάσθη ὁ Νικηφόρος καὶ εὔγαλε μπαράτι ἐξωτερικῶς***». Συνάγεται ἐντεῦθεν ὅτι ὁ Νικηφόρος ἀνέλαβεν ἐπιτροπικῶς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἱερεμίου, ἀναγνωρισθεὶς διὰ σουλτανικοῦ βερατίου πατριαρχικὸς ἐπίτροπος ἢ μᾶλλον τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου, τῆς ἐπιτροπείας αὐτοῦ διαρκεσάσης ἴσως καὶ ὑπὲρ τὸν ἕνα χρόνον (Ἀπρίλιος ἢ Μάϊος 1586—πιθανῶς καὶ μέσα 1587). Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο (ἴσως μετὰ τὰ μέσα 1586) παρεμπίπτει, ἐπὶ προσωρινῇ διακοπῇ τῆς τοποτηρητείας τοῦ Νικηφόρου, ἡ δεκαήμερος τοιαύτη τοῦ διακόνου ***Διονυσίου,*** ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων ὡσαύτως κληρικῶν τοῦ Ἱερεμίου, γνωστοῦ ἔπειτα ὡς μητροπολίτου Λαρίσσης ὑπὸ τὸ ὄνομα: ***Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος.*** Πατριαρχικὸς ἐπίτροπος Ἱερεμίου Β′ ἀνεδείχθη ὁ Ν. καὶ κατὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ τελευταίου τούτου εἰς Ρωσσίαν (Ἰούνιος 1588—ἔαρ 1590), τῷ δὲ 1592, ὢν ἤδη ἀρχιμανδρίτης καὶ Μ. Πρωτοσύγκελλος, ἀπεστάλη ἐξαρχικῶς εἰς Βλαχίαν, Μολδαβίαν καὶ Πολωνίαν, ἀποθανὼν τῷ 1596 ἔγκλειστος ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Μαριεμβούργου.

Μίχνας βοηβόνδας τὸν ἔστειλεν ἀπὸ ἄλλην στράταν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐθάρρευε **νὰ καθήσῃ πάλιν** (ἐπὶ τοῦ θρόνου), πλὴν δὲν τὸν ἠθέλησε κανείς· λοιπὸν ἠθέλησαν νὰ τὸν καθήρουν καὶ ὁ Μονεμβασίας καὶ ὁ παπᾶς Μελέτιος (σημ.=Μελέτιος ὁ Πηγᾶς), διὰ τὴν σύγχυσιν δὲν ἄφηκαν, μόνον εἶπαν ὅταν ἔλθῃ ὁ κὺρ Ἱερεμίας ὅ,τι θέλει ἂς κάμῃ» (Χρονογρ.).

Ἐπανελθόντος Ἱερεμίου Β΄ εἰς βασιλεύουσαν «ἐσυναθροίσθησαν καὶ ἀπεφάσισαν συνοδικῶς νὰ ὑπάγῃ ὁ Θεόληπτος εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὁ Μονεμβασίας εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὁ Παχώμιος εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδραν διὰ τὰ χρέη· πλὴν ὁ Ἱερεμίας εἶπε νὰ ὑπάγῃ σωματικῶς μὲ τὸν Μονεμβασίας» (Χρον.). Εἰκάζομεν ὅτι εἰς τὴν συνοδικὴν ταύτην συνεδρίαν παρεκάθησε καὶ ὁ Θεόληπτος ὡς πρώην μὲν πατριάρχης ΚΠόλεως διὰ τοὺς πολλούς, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πολιτείαν, ὡς κανονικὸς δὲ καὶ νόμιμος τοιοῦτος δι᾽ ἑαυτὸν τὸν ἴδιον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, ἐφ᾽ ὅσον μάλιστα ὁ Ἱερεμίας ἠρνεῖτο εἰσέτι νὰ ἀναδεχθῇ τὰς εὐθύνας τοῦ θρόνου, καὶ ὑπὸ ἐντυπώσεις δὲ καὶ πεποιθήσεις καὶ ὑστεροβουλίας ἀναλόγους ἀνέλαβε τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ συνοδικῶς περιοδείαν ἀνὰ τὴν Ἰβηρίαν καὶ μεταβαίνων ἐκεῖσε διὰ τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος προέβη εἰς ἔκδοσιν σιγιλλίου ὑπὲρ τῆς ἐν αὐτῇ ἱερᾶς μονῆς Σουμελᾶ κατὰ τὸ ζ϶στ΄ (1587 ἢ 1588) [117], φθὰς δὲ εἰς Ἰβηρίαν «ἔκαμε μίαν ἐπισκοπὴν μητρόπολιν, τὴν Φασιανήν, μὲ θέλημα τοῦ βασιλέως Ἰβήρων». Ἀναμφιβόλως ἡ ὡς ἄνω ἐκκλ/κὴ ἐνέργεια τοῦ Θεολήπτου δὲν ἀπέρρεεν ἐκ δοθείσης αὐτῷ πληρεξουσιότητος, ἀλλ᾽ ἦτο ἐκδήλωσις τῆς ἐν αὐτῷ κρατούσης πεποιθήσεως καὶ ἀντιλήψεως περὶ ἑαυτοῦ, ὡς τοῦ μόνου γνησίου δικαιούχου τοῦ θρόνου ΚΠόλεως [118].

(***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. οε΄, πθ΄, 13-17 25, 154 ἑξ.— ***Γεδεὼν*** σ. 530.—Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος ὑπὸ ***Ἀθηναγόρα***. Μ. Παραμυθίας ἐν τοῖς ***Ἠπειρωτ. Χρονικοῖς*** τομ. ΣΤ΄ (1931).— ***τοῦ αὐτοῦ*** Νικηφόρος Μελισσηνὸς-Κομνηνὸς ἐν ***Ἐπετηρίδι τῆς ἑταιρ. Βυζ. σπουδῶν*** τομ. Η΄ σ. 145 ἑξ.—Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος ὑπὸ Ἀρχ. ***Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου*** ἐν τοῖς ***Ἠπειρ. Χρονικοῖς*** τόμ. Η΄ (1933).—***τοῦ αὐτοῦ*** ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἀθῆναι. 1929 σ. 15-16.—***τοῦ αὐτοῦ*** οἱ πατριάρ- Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸν ιζ΄ αἰῶνα. Ἱεροσόλυμα 1907 σ 31 33 —***Μ. Ε. Ἐγκ.*** Θ΄ 405. — ***Παράρτ.*** ΙΖ΄ τόμ. Ε.Φ. Συλλ. σ. 6. —***Ἐκκλ. Ἀληθ.*** ΙΣΤ΄ σ. 157. ΚΣΤ΄ σ. 366.—***Α. Π. Κεραμέως*** ἀνάλεκτα ἱεροσολ. σταχυολ. Α΄ 451. 452).

117) ***Κωδ. Πατρ. Ἀρχ.*** ΚΓ΄ σ. 111.—***Ἐκκλ. Ἀληθ.*** ΙΣΤ΄ σ. 157.

118) Δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι κάτι σχετικὸν μετεδόθη καὶ ἀλλαχοῦ. Γνωστὸν ὅτι ὁ Τσάρος Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς ἠρώτησεν ἐμμέσως τὸν εἰς Σμολένσκη τῆς Ρωσσίας καταφθάσαντα (Ἰούνιος 1588) Ἱερεμίαν Β΄ σὺν ἄλλοις καὶ τὸ ἑξῆς σημεῖον: «τὶς ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ ποῦ εἶνε ὁ

Καὶ ἡ τοιαύτη περὶ ἑαυτοῦ ἀντίληψις τοῦ Θεολήπτου ἐξηκολούθησεν ἐπ' ἀρκετόν, τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐκ Ρωσσίας ἐπανόδου τοῦ Ἱερεμίου εἰς Πογδανίαν. «Καὶ εἰς Πογδανίαν ηὗρε τὸν Θεόληπτον ὁ κὺρ Ἱερεμίας, ὅπου ἦλθεν (ὁ Θεόλ.) ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν καὶ ἐπερίμενεν εἰς τὴν Πογδανίαν καὶ ἐφιλιώθησαν καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ Θεόληπτος τὸν Ἱερεμίαν καὶ ἔδωκέ του ἐξουσίαν νὰ γράφῃ γραφὰς καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ κρίσεις καὶ νὰ γράφῃ «Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ» καὶ νὰ ὑπογράφῃ· ὁ Μονεμβασίας γοῦν ἐσιώπα, πλὴν δὲν ἐσυλλειτούργησεν» (Χρον.). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑποτίθεται ὅτι μόλις ἀρχὰς τοῦ 1590 ὁ Θεόληπτος, ἐν Πογδανίᾳ εὑρισκόμενος, συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ ἐκεῖ παρὰ τῷ βοηβόνδα τῆς Βλαχίας φιλοξενουμένου Ἱερεμίου Β', τὸν ὁποῖον καὶ ἀνεγνώρισε πατριάρχην ΚΠόλεως, συλλειτουργήσας μετ' αὐτοῦ καὶ τότε πάντως ἐπιδοὺς, καθ' ἡμᾶς, καὶ κανονικὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν [119]). Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφιλίωσιν ποῦ διέμενεν ἐφησυχάζων ὁ Θεόληπτος εἶνε

Θεόληπτος, ὅστις πρὸ αὐτοῦ ἦτο πατριάρχης καὶ ποῖος ἐκ τῶν δύο μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ θέλει πατριαρχεύσει», ὡς καὶ ὀλίγον ἀργότερον (21 Ἰουλίου ἰδ.ἔ.) ἐν Μόσχᾳ: «τίς εἶνε ἐν τῇ βασιλευούσῃ πατριάρχης ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ», εἰς ὃ τελευταῖον σημεῖον ἀπήντησεν ὁ Ἱερεμίας ὅτι «πατριάρχης δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἕτερος». (*Θ. Βαλλιάνου* ὡς ἀνωτ. σ. 324, 328, 330). Πράγματι δέ, ὡς ἐσημειώθη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, Ἱερεμίας Β' ἦτο ἤδη ἀνεγνωρισμένος ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πολιτικῶς πατριάρχης ΚΠόλεως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἢ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1587, καὶ συνεπῶς ἡ πατριαρχεία Θεολήπτου Β' δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κανονικῶς παρατεινομένη πέραν τοῦ Ἀπριλίου ἢ Μαΐου 1586, κατὰ δύο δηλ ἢ και περισσότερα ἔτη, ὡς ἔγραψέ ποτε ὁ ἀοίδιμος ἀρχιμ. Ἰωακεὶμ Φορόπουλος (*Ἐκκλ. Ἀληθ.* ΙΣΤ' σ. 156. πρβλ. καὶ *Νέαν Σιὼν* Η' (1923) σ. 735).

119) Σιγίλλιον Ἀνθίμου Δ' κατὰ Μάρτιον 1849 ἐκδοθὲν ἀναφέρει τὸ ἑξῆς: «συνενεφάνισαν δὲ ἡμῖν οἱ ῥηθέντες πατέρες (=τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἱ. μονῆς τοῦ Δουσικοῦ) καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀοιδίμου ἐν πατριάρχαις κυροῦ *Θεολήπτου* κατὰ τὸ ͵αφϙα' ἔτος διατάττουσαν τῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀρχιερατεύοντι Λαρίσσης ποιεῖν τὰς χειροτονίας τῶν τῆς μονῆς πατέρων μηδὲν παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑπὸ τοῦ ἁγίου κτίτορος ἀπαιτοῦντι». (*Ἐκκλ. Ἀληθ.* ΙΣΤ' σ. 195). Τὸ σιγίλλιον εὕρηται *ἀντιγεγραμμένον* ἐν τῷ ΚΓ' κώδικι (σ.) τοῦ Πατρ. Ἀρχειοφυλακείου. Ὑποθέτομεν δύο τινά: ἢ ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς ἐξ ἀβλεψίας προσέθηκεν εἰς τὴν θέσιν τῆς τελείας (͵αφϙ') τὸ *α* καὶ οὕτω τὸ ͵αφϙ' (1590) ηὐξήθη εἰς ͵αφϙα' (1591), εἴδομεν δὲ ἀνωτέρω ὅτι μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς 1590 Θεόληπτος Β' ἀνεγνώρισεν Ἱερεμίαν Β' κανονικὸν πατριάχην ΚΠόλεως, ἤ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, ὁ ἀντιγράψας μετέβαλεν ἀσυναισθήτως τὸ κάππα (*κ*) εἰς κόππα (ϙ) καὶ οὕτω τὸ ἔτος ͵αφκα' μετετράπη εἰς ͵αφϙα, γνωρίζομεν δὲ ὅτι *Θεόληπτος Α'* ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τῶν μέσων 1513 μέχρι τοῦ ἔαρος ἢ φθινοπώρου τοῦ 1522, καὶ συνεπῶς ὁ πατριάρχης οὗτος θὰ ἦτο ὁ ἐκδοὺς τὴν ὡς ἄνω ἐκκλησιαστικὴν ἐπιστολήν, τόσῳ δὲ μᾶλλον ὅσῳ καὶ τὸ σιγίλλιον Ἀνθίμου Δ' δὲν ἀφίνει κατά τινα ἄλλον τρόπον νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι πρόκειται περὶ Θεολήπτου τοῦ Β'.

ἄγνωστον, ὅπως ἄγνωστον εἶνε καὶ πότε ἀπέθανε καὶ ποῦ ἐτάφη [120]).

* * *

Ὑπόμνημα ἐκλογῆς Θεολήπτου Β' τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως [121])

† Τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας δίκην νηὸς ἐν πελάγει χειμαζομένης καὶ κατὰ τὸν πονηρὸν κλύδωνα τῶν ἀλλεπαλλήλων σκανδάλων καὶ μυρίων ἀτόπων τοῦ ἐπιβάντος Πατέστου καταβαπτίζεσθαι κινδυνευούσης, ὡς ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἐν τῇ εὐλόγῳ καὶ συνοδικῇ καθαιρέσει αὐτοῦ φαίνονται, ἡμεῖς οἵ τε ἐνταῦθα νῦν παρόντες καὶ ὑπογράψαντες πατριάρχαι καὶ μητροπολῖται καὶ οἱ πρὸ μικροῦ τῶν κακῶν τοῦ Πατέστου ἐμφορηθέντες καὶ ἀποδημήσαντες ἀδελφοὶ ἡμῶν ὅ τε Τορνόβου, ὁ Λαρίσσης, ὁ Μεθύμνης, ὁ Ναυπάκτου, ὁ Βερροίας, ὁ Πωγωνιανῆς καὶ οἱ ἄλλοι, ὧν τὰς γνώμας ἔχομεν ἐνταῦθα, ὁρῶντες ἀδυνάτως ἔχοντα νεῦσαι τὸν βασιλέα καὶ ἐπανελθεῖν τὸν πατριάρχην κὺρ Ἱερεμίαν, ὡς ὤφειλε, λύπην εἴχομεν οὐκ ὀλίγην διαμένοντος τοῦ Πατέστου καὶ αὐξανομένων τῶν παρανομιῶν· καὶ διὰ τοῦτο νύκτα τε καὶ ἡμέραν οὐδὲν ἕτερον ἐλογιζόμεθα καὶ ἐζητοῦμεν εὑρεῖν, εἰ μὴ τὸν δυνησόμενον, συνάρσει Θεοῦ καὶ δυνάμεως τοῦ βασιλέως, ἀποδιῶξαι μὲν τὸν τυραννοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, ἀπαλλάξαι δὲ καὶ ἡμᾶς τῆς καταδυναστείας ταύτης, τούς τε θείους κανόνας καὶ ἱεροὺς νόμους καὶ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀνασῶσαι τάξιν· ἐλέγομεν δὲ τοῦτο οὐ μόνον καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἰδίᾳ ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλάκις συναθροιζόμενοι, καὶ παρεκαλοῦμεν ἀλλήλους εἰς τοῦτο τὸ ἀναγκαῖον καὶ κοινῇ συμφέρον ἀγαθόν. Ἐπεὶ τοίνυν Θεοῦ προνοίᾳ καὶ χάριτι ἐξέβη τοῦτο νῦν καὶ ὁ τὸ πρὶν κατορχούμενος πάσης τῆς Ἐκκλησίας Πατέστος κατεδι-

---

[120]) Πάντως ἔζη τῷ 1591, ὅτε ἀπηύθυνεν αὐτῷ ἐπιστολὴν ἐκ Βενετίας Μάξιμος ὁ Μαργούνιος : «Οὐ μετρίως μου τὴν καρδίαν λελύπηκεν ἡ τοῦ παναγιωτάτου Ἱερεμίου ἀποδημία, παναγιώτατε δέσποτα· ἐπ' αὐτῷ γὰρ αὐτός τε καὶ ἄλλοι τὰς χρηστὰς ἐλπίδας ἐπὶ τῇ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας διορθώσει παρεσαλεύομεν· ἀφαιρεῖ δέ μου τὸ πλεῖστον τῆς ἀθυμίας τὸ περὶ τῆς ἱερᾶς σου κεφαλῆς καὶ ψυχῆς μήνυμα, ***εἰ μή που γε τὰ τῆς φήμης ἡμᾶς ἐξηπάτηκεν***, ὅτι δὴ τῶν ἱερῶν φροντίδων σε διάδοχον ἐξελέξατο καὶ ποιμενάρχην ἀνθ' ἑαυτοῦ ἐγκατέστησε καὶ ἄρα πρὸς τῷ μὴ ἀσχάλλειν κατευφραίνομαι.....» (***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 134).

Περὶ Θεολήπτου Β' ὅρα: Bandurii σ. 217, 227.—*Μ. Ἀθηνῶν* Γ' 401, 403.— ***Κούμας*** Ζ' 439.—*Ὑψηλ.* 117,118.—***Μαθᾶς*** 183.—***Γεδεὼν*** 528.—***τοῦ αὐτοῦ*** χρονικὰ πατρ. ναοῦ κλπ. σ. 69.—***Βυζαντ. Β'*** 531.—*Κρουμβάχερ* Γ' 716.—***Δυοβουν.*** 79, 80.—*Θεολογία* Δ' 180.—***Ὀρθοδ.*** Γ' 31. — ***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 205.—***τοῦ αὐτοῦ*** Μεσαιων. βιβλ. Γ' 549.—***Νομ. Συναγωγὴ*** φ. 215.—***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 791, Δ' 255, 383, 385, 398, 449, 529, 534. — Le Quien Ι' 327. — Vailhé 1310, 1425. — Crusii annales Suevici σ. 797, 803.—***Γ. Μαζαράκη*** συμβολὴ κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. 135.— ***Ζαβίρα*** ὡς ἀνωτ. 339, 340. — Byzant. Zeit. VIII σ. 394.— ***Μ. Ἐ. Ἐγκ.*** ΙΒ' 524. —***Μαυρογ. βιβλιοθ.*** Α' σ. 172.—N. Iorga Docum. priv. ὡς ἀνωτ. σ. 83.— Ἐκκλ. ἱστορ. ***Φ. Βαφείδου*** Α' α' σ. 21.—Λεξ. ***Ἐλευθερουδ.*** ΣΤ' 482.— ***Περιοδικὸν*** Ε. Φ. Συλλ. τόμ. 10ος σ. 49.— ***Παράρτ.*** ΙΖ' τόμ. Ε. Φ. Συλλ. σ. 6 καὶ Κ-ΚΒ' τόμ. σ. 97.—*Βυζαντ. χρον.* Δ' 728.

[121]) ***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 142.—***Ἐκκλ. Ἀλήθ.*** Β' 794.

κάσθη καὶ κατεκρίθη ὡς δεῖ, ἔμεινε δὲ πάλιν ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ ἀπροστάτευτος, ὅπερ ἀσύμφορον πάντη καὶ βλαβερὸν ὡς ψυχικὴν τὴν ζημίαν φέρον. τούτου χάριν συνοδικῶς παρρησίᾳ πάντων, πολλῶν κινηθέντων λόγων καὶ τῶν ἐν ὑποψίᾳ θεραπευθέντων μετ' ἀλύτου ἀφορισμοῦ ἐπὶ διορθώσει τῶν ἁπλουστέρων. συνελθόντες ἐν [illegible] τῆς Δεσποίνης καὶ τροφοῦ πάντων ἡμῶν, δεῖν ἔγνωμεν ψήφους ποιῆσαι κανονικῶς [illegible] Κωνσταντινουπόλεως. [illegible] καὶ προσηκόντως ἐκλεξάμενοι ἐθήκαμεν τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως [illegible] Θεόληπτον, [illegible] καὶ ἱκανὸν εἰς τὸ ἀναδέξασθαι τὸν πατριαρχικὸν τοῦτον θρόνον, ἀγαπητὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς ἀγρυπνήσαντα πρὸ τῶν ἄλλων καὶ σπουδάσαντα τὴν τοῦ τυράννου κατάλυσιν καὶ τελειώσαντα τὴν ἡμετέραν ἔφεσιν καὶ ἐλευθερίαν· δεύτερον τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν κὺρ Ἀρσένιον [illegible]στατον ἐπίσκοπον Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦ κὺρ Εὐγένιον. Ὅθεν [illegible] Φεβρουαρίου ιζ' [illegible] Σαββάτῳ, α' τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἰνδ. ιγ'».

† Ὁ [illegible] *Σίλβεστρος* [illegible] τοῦ Ἱεροσολύμων — † ὁ [illegible] *Ἰωακείμ* — † ὁ Ἀχριδῶν *Γαβριήλ* — † ὁ Ἐφέσου *Σωφρόνιος* — † ὁ [illegible] *Κύριλλος* — † ὁ [illegible] *Μητροφάνης* — † ὁ Χαλκηδόνος *Δωρόθεος* — † ὁ Μονεμβασίας ***Ἱερόθεος*** — † ὁ Ἀθηνῶν ***Νικάνωρ*** — † ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης............— † ὁ Ἰωαννίνων ***Ματθαῖος***— † ὁ Σηλυβρίας ***Ἀθανάσιος*** — † ὁ Γάνου ***Διονύσιος***— † ὁ Βιδύνης ***Ἄνθιμος*** — † ὁ Σμύρνης ***Μακάριος***— † ὁ Προικοννήσου ***Κλήμης***.

23) ΜΑΤΘΑΙΟΣ Β΄

«Κοιμηθέντος τοῦ μακαρίτου κὺρ Ἱερεμίου καὶ προκειμένης ζητήσεως περὶ ποιμένος τοῦ τὸν οἰκουμενικὸν [illegible] θρόνον, ἐδηλώθη ἤδη καὶ ἐγράφη πρὸς ὑμᾶς καὶ περὶ ἡμῶν τὰ τῆς ἀγάπης μεστά, περὶ ὧν καὶ τῇ ὑμετέρᾳ φιλαδελφίᾳ εὐχαριστοῦμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δυνάμεθα παραγενέσθαι σωματικῶς (καίπερ ἐλπίζομεν ἕως τῆς σήμερον ἔχειν ὑμᾶς διωρθωμένον τὸ πᾶν) παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἀποθέσθαι τὰ οἰκεῖα ἕκαστον καὶ φροντίσαι τοῦ κοινοῦ καὶ μεριμνῆσαι τὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, πρὸς ὃν ἡμῶν ὁ λόγος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ποιήσατε οὖν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἄξιον ἀρχιερέα, ἵνα καὶ ὑμεῖς παραπολαύσητε τῆς νομίμου ἐγχειρίσεως οὐ μόνον εὐχὴν καὶ εὐλογίαν πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ εὐημερίαν σωματικήν· τὸ γὰρ παράνομον καὶ κίνδυνον φέρει ψυχικὸν καὶ τὸν βίον θορυβεῖ καὶ φθείρει, καθὼς βέλτιον ὑμεῖς οἴδατε, πείρᾳ μαθόντες τὰ δεινὰ καὶ πρῶτον ὑμεῖς ἀπολαύσαντες τῶν κακῶν, ἅπερ ἡ παρανομία ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον. Οἴδατε γὰρ καὶ θανάτους κακοὺς πολλῶν καὶ δημεύσεις πολλὰς καὶ τὴν ἐκ-

κλησίαν ἐδαφισθεῖσαν καὶ τὸν ὀρθόδοξον λαὸν γεγενημένον τοῖς ἔθνεσιν ἐμπαιγμὸν καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς μυρίοις συμπεπλεγμένους κακοῖς δι᾽ ἃ καὶ ἡμεῖς ἐκοπιάσαμεν πολλά. Τοῦτο οὖν παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν κατὰ τὸν νόμον ποιῆσαι ἀρχιερέα, μάλιστά γε ἔχοντες καὶ τὴν βασιλείαν τὸ αὐτὸ παραγγέλλουσαν· διὸ καὶ βαρύτερον ἔσται καὶ τὸ κρίμα καὶ ἡ αἰσχύνη ἐὰν μὴ γένηται τὸ πρᾶγμα ὡς προστάσσουσιν οἱ νόμοι τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ δὴ (Θεοῦ καὶ τοῦτο δεδωρημένου) καὶ ἡ ἐξωτέρα δυναστεία.....».

Οὕτως ἔγραφε Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἀπὸ δ΄ Ἀπριλίου 1596 ἀπαντητικῶς «***τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκομένοις ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν, ἱερεῦσιν εὐλαβεστάτοις, λογιωτάτοις κληρικοῖς, εὐγενεστάτοις ἄρχουσι καὶ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ τῶν ὀρθοδόξων λαῷ***» ὅπως παρόμοια ἐπέστελλε ἀπὸ β΄ Ἀπριλίου ἰδ. ἔ. τῷ τε «***εὐγενεστάτῳ κυρίτζῃ Γεωργίῳ Κατακουζηνῷ***» καὶ «***τῷ εὐγενεστάτῳ κυρίτζῃ Ἀντωνάκῃ τῷ Βλαστῷ***» παραιτούμενος τὴν προσφερομένην αὐτῷ κηδεμονίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ παρακαλῶν «τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην βραβεῦσαι τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ποιμένα κατὰ τὴν αὐτοῦ καρδίαν» [122]).

Παρὰ πάσας ὅμως τὰς ἀνωτέρω εἰσηγήσεις καὶ συστάσεις τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου οἱ ἐν ΚΠόλει «***οὐδὲν ἐποίησαν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν***» [123]). Διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων ***Ματθαῖος***, συνεργοὺς ἔχων δέκα ἀρχιερεῖς καὶ τούτους ἀνάγκῃ καὶ βίᾳ ὑπείκοντας, κατέλαβε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, παρὰ τὸν ὑπογραφέντα ἄλλοτε ***τόμον*** «μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο κανονικῶς ἐντελλόμενον, τὸ μὴ τολμᾶν τοὺς περὶ τὴν ΚΠολιν ἀρχιερεῖς, μετὰ τὸ χηρεῦσαι πατριάρχου, χειροτονεῖν ἕτερον πρὸ τοῦ συνελθεῖν πάντας τῆς ἐπαρχίας ἢ καὶ τοὺς πλείονας ἀφορισμοῖς αὐτὸν καὶ ἀραῖς παντοίαις ἀσφαλισάμενος· ἀλλὰ πάντως διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν κακίαν—ἐξακολουθεῖ τὸ σχετικὸν ἔγγραφον—***ἐτόλμησέ τις μετὰ τὴν κανονικὴν ταύτην διαταγὴν καὶ διὰ παρουσίας δέκα καὶ μόνον ἀρχιερέων, μὴ ἐνεγκόντων τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτοῖς βίαν, τὸν τοιοῦτον θρόνον ἁρπάσαι καὶ πατριάρχην ὀνομασθῆναι***» [124]).

---

122) ***Περιοδικὸν*** Ε.Φ. Συλλόγου τόμ. ΙΖ΄ σ. 72-73.

123) Κατὰ τὴν ἐν τῇ ᾤᾳ τοῦ σωζομένου χειρογράφου σημείωσιν, ἰδιόγραφον πιθανῶς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, πληροφορηθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τὰ διατρέξαντα, τὴν εἰσπήδησιν τ. ἔ. τοῦ Ἰωαννίνων Ματθαίου εἰς τὸν θρόνον, (αὐτόθι σ. 73 σημ. 1).

124) Ἀπόσπασμα ἐξ ἐγγράφου τοῦ Ἀθηνῶν ***Θεοφάνους Καρύκη***, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς Τοποτηρητοῦ τοῦ Πατριαρχ. θρόνου ἐπιστείλαντος τῷ 1596 πρὸς ἀρχιερεῖς (***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 203 πρβλ. καὶ ***Γ. Μαζαράκη*** συμβολὴ κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. 153.—***Ἐκκλ/κὸς Φάρος*** ΚΖ΄ σ. 36-38).

Πότε ἐγένετο ἡ τοιαύτη τοῦ Ματθαίου εἰσπήδησις εἰς τὸν θρόνον εἶνε μὲν δύσκολον ἐπακριβῶς νὰ καθορισθῇ, λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἱερεμίου Β' (τέλη 1595) ἐπηκολούθησε σύσκεψις τῶν ἁρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν καὶ λαϊκῶν παραγόντων καταλήξασα εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου εἰς ΚΠολιν, ἀποστολὴ εἶτα τῶν σχετικῶν γραμμάτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ μάλιστα ἐπαναληπτικὴ ἐπιστολογραφία τοῦ Γεωργίου Κατακουζηνοῦ πρὸς αὐτόν, γενομένη πάντως ἀρχὰς 1596 καὶ ὅτι μόνον μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν γραμμάτων τούτων ἐγένετο ἡ κατάληψις τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Ἰωαννίνων Ματθαίου, ὑποτίθεται βασίμως ὅτι ἡ τελευταία αὕτη συμπίπτει τοὐλάχιστον περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου ἰδ. ἔτους διαρκέσασα ὀλίγας μόνον ἡμέρας, 17 ἢ 19 ἢ 20 κατὰ τὰς διαφόρους πληροφορίας [125]. Ἡ τοιουτότροπος ἐνέργεια τοῦ Ματθαίου, παράνομος καὶ ἀντικανονικὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς λογισθεῖσα, ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, πρᾶγμα ὅπερ καὶ ἔπεισε τὸν Ματθαῖον—***προσεκτικώτατον*** ἢ ***πρακτικώτατον*** ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει τοὐλάχιστον ἀναφανέντα [126] — νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀμέσως τοῦ θρόνου, μετὰ ὀλιγοήμερον παραμονὴν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναχωρήσῃ εἰς ἅγιον Ὄρος μονάσων, πάντως ἀρχὰς Μαρτίου 1596. Μελέτιος ὁ Πηγᾶς γράφων τῷ μετέπειτα οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Γαβριὴλ Α' ἐπαινεῖ «καὶ τὸν ἱερώτατον Ἰωαννίνων, οἴκοθεν διακριθέντα (οὕτω γὰρ νομίζω) καὶ τηλικούτου θρόνου ἀναχωρήσαντα». Παρατηρητέον ὅτι καὶ ὁ Μελέτιος δὲν ἀνεγνώρισε τὸν Ματθαῖον ***πατριάρχην*** ἐφ' ὅσον καλεῖ αὐτὸν «ἱερώτατον (***μητροπολίτην***) Ἰωαννίνων».

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἀπὸ τῆς κηδεμονίας τοῦ οἰκουμ. θρόνου ἐκλήθη τὸ β' ὁ Ματθαῖος, ἐὰν μὴ κατὰ Μάρτιον, ὡρισμένως ὅμως κατ' Ἀπρίλιον 1598. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐνάρξεως τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατριαρχείας στηρίζεται ἀκλονήτως ἐπὶ τοῦ ἐπὶ Κωνσταντίου Α', κατὰ 8/βριον 1831, ἐκδοθέντος σιγιλλίου ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βελλᾶς ἱ. μονῆς Σωσίνου, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου τούτου, συνοδικῶς προκαθημένου, δύο σχετικὰ σιγιλλιώδη γράμματα «τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν τοῦ κυροῦ ***Μελετίου***

---

125) Bandurii 217, 227.—*Ἐκκλ. Ἀλ.* Δ' 398.—***Παράτημα*** ΙΖ' τόμ. Ε.Φ.Συλλ. σ.6.—Κατὰ τὸν ***Γεδεὼν*** ὁ ***Κεραμεὺς*** ἀνέγνω *η* (8) ἀντὶ *κ* (20).

126) Ἱερεμίας Β' ἀποστέλλων ἐξαρχικῶς κατὰ Σ/βριον 1595 πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Δύσεως καὶ τῆς Πελοποννήσου τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ματθαῖον ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ἄλλοτε μὲν ***προσεκτικώτατον*** (***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 194), ἄλλοτε δὲ ***πρακτικώτατον*** (αὐτόθι σ. 200.) Φρονοῦμεν ὅτι ὁ διπλοῦς οὗτος χαρακτηρισμὸς προέρχεται μᾶλλον ἐκ λάθους τῶν ἀντιγραφέων. Καθ' ἡμᾶς ὁ Ἱερεμίας Β' ἐχαρακτήρισε τὸν Ματθαῖον ὡς ***πρακτικώτατον***.

καὶ τοῦ κυροῦ ***Ματθαίου***, κατὰ μῆνα τὸ μὲν ***Μάρτιον*** τὸ δὲ ***Ἀπρίλιον*** τοῦ ,αφ'ιη' σωτηρίου ἔτους. . . . . » [127]). Ἡ δευτέρα αὐτοῦ πατριαρχεία διήρκεσε περὶ τὰ τέσσαρα ἔτη· διότι γινώσκομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρᾶξιν γενομένην ἐπὶ Ματθαίου τῇ 2 Δ/βρίου 1601 [128]) καὶ ἀφ' ἑτέρου σιγίλλιον ἐκδοθὲν ἐπὶ Νεοφύτου Β' κατὰ Φεβρ. 1602 [129]). Ἄρα ἡ ἀποχώρησις τοῦ Ματθαίου συμπίπτει κατὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ χρονικὸν διάστημα. Ὡς πρὸς τὰ αἴτια τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ματθαίου σημειοῦνται ἄλλα ὑπ' ἄλλων, ἢ ὅτι δηλ. προῆλθεν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου «***ἰδίᾳ θελήσει καὶ προαιρέσει ἐνδυσαμένου τὸ μέγα σχῆμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας***» [130]) ἢ ὅτι «***πατριαρχεύοντα τὸν κὺρ Ματθαῖον καὶ βαρέως ἀσθενοῦντα Νεόφυτος ὁ φιλούμενος καὶ πιστὸς αὐτῷ ἐτυράννησε καὶ ἔξωσεν ἀναιτίως καὶ ἀπροσδοκήτως· ὁ δὲ Ματθαῖος ραΐσας καὶ αὐτὸς ἔξωσε Νεόφυτον τὸν ἀδικήσαντα καὶ ἐξώρισεν· εἶτα Ματθαίου ἀποθανόντος εἰσῆλθεν ὁ Ραφαήλ***» [131]). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ἀσφαλῶς καὶ ***τρίτη*** πατριαρχεία Ματθαίου Β', πάντοτε ὅμως ὀλιγοήμερος. Διότι λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχουσι συνοδικαὶ πράξεις Ραφαὴλ Β' χρονολογούμεναι ἀπὸ Μαρτίου 1603 [132]), καὶ ὅτι ἡ α' πατριαρχεία Νεοφύτου Β' ἀρξαμένη κατὰ Φεβρουάριον 1602 διήρκεσεν ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους, ἀνάγκη ὅπως ἡ γ' πατριαρχεία τοῦ Ματθαίου θεωρηθῇ κυμαινομένη μεταξὺ Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου τοῦ 1603. Πότε δὲ ἀκριβῶς ἀπέθανεν οὗτος καὶ ποῦ ἐτάφη, ἄγνωστον [133]).

---

127) ***Ἐκκλ. Ἀληθ.*** ΙΣΤ' σ. 15, ΚΔ' 338.
128) ***Νομ. Συναγωγὴ*** φ. 181α.—***Σάθα*** Μεσ. βιβλ. Γ' 550.—***Ἐκκλ. Ἀλ.***Β' 780.
129) ***Ἐκκλ. Ἀληθ.*** Δ' 450.— ***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 550.—***Νομ. Συναγ.*** 216, 217.
130) Αὐτόθι Β' 781.

131) ***Παράρτημα*** Κ-ΚΒ' τόμ. Ε. Φ. Συλλ. σ. 88.—E. Legrand Bibliogr. hellen. au XVII siècle Paris 1896 t. IV p. 269.—Ἡ πρώτη πατριαρχεία τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως κλπ. ὑπὸ ***Περικλ. Γ. Ζερλέντου***. Ἀθῆναι 1921. σ. 11.

132) ***Νομ. Συναγ.*** φ. 183. 210.

133) Περὶ Ματθαίου Β' γενικῶς ὅρα: ***Μελ. Ἀθηνῶν*** Γ' 401, 403.—***Κούμας*** Ζ' 439.—***Ὑψηλ.*** 119, 121.— ***Μαθᾶς*** 184, 6, 7. — ***Βυζαντ.*** Β' 532. — ***Γεδεὼν*** 536, 541. — Le Quien I' 329, 330. — S. Vailhé 1310, 1425. — ***Δυοβουν.*** 82. — ***Σάθα*** Μεσ βιβλ. Γ' 549, 550.— ***Θεολογ.*** Δ' 180.— ***Ὀρθοδ.*** Γ' 33.—***Μ. Ε. Ἐγκ.*** ΙΣΤ' 772. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 779, 780, 781.— ***Νομ. Συναγ.*** 178, 180, 181, 211, 212.— ***Μαυρογ. Βιβλιοθ.*** Α' 173. — ***Βυζαντ. χρον.*** Δ' 727. — ***Ἀγαθαγγέλου Νικολάκη*** Μελέτιος ὁ Πηγᾶς. Χανιά. 1903, σ. 118. 128, 157.—Μ. Ἠλ. ***Γενναδίου*** Φωτ. βιβλ. ὡς ἀνωτ. σ. 6, 8, 9, 111, 135, 227.—***Α. Π. Κεραμέως*** ἀνάλεκτα ἱεροσολ. σταχυολ. Β' 270.— ***τοῦ αὐτοῦ*** ἱεροσ. βιβλιοθ. Δ' 372. — ***Ἐμμ. Κυριακίδου*** περίβ. ἱ. μονῶν κλπ. σ. 71. — Λεξ. ***Ἐλευθερουδάκη*** Θ' 21 .—***Κρουμβάχερ*** Γ' 715.—Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας Κύπρου, μετάφρ. ***Χ. Παπαϊωάννου*** τόμ. Α' σ 262, 267.—***Γ. Μαζαράκη*** συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορ. κλπ. σ.163,168,171.—Ἐκκλ. ἱστορ. ***Φ.Βαφείδου*** Γ' α' σ.110. —***Κ.Δελικάνη*** π[illegible] Γ' 546, 550.—Πατμ.βιβλιοθ. ***Ἰ. Σακελλίωνος***. Ἀθῆναι 1890 σ. 312.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

«Ἡ ἄρνησις τῆς ἱστορικότητος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἄνοια ἱστορική».
(Σέλιγγ.)

Εἰς τοὺς ὑλοφρονοῦντας σοσιαλιστικοὺς καὶ κομμουνιστικοὺς κύκλους εἶναι ἀσυμπαθής, φυσικά, κάθε ἰδέα θρησκευτική. Οἱ ἐν λόγῳ κύκλοι κατὰ μείζονα λόγον διάκεινται ἀσυμπαθῶς πρὸς τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, τοῦ ὁποίου ἀρνοῦνται ὄχι μόνον τὴν θεότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἱστορικὴν ὑπόστασιν.

Αἱ δυσμενεῖς ὅμως περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς θρησκείας ἡμῶν γνῶμαι καὶ κρίσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς σοσιαλιστικῆς καὶ κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας οὐδόλως ἐκπλήττουσιν ἡμᾶς τοὺς θρησκεύοντας χριστιανικῶς, διότι ἀπὸ τὰς σελίδας τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Εὐαγγελίου γνωρίζομεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἔμελλε νὰ γίνῃ «σημεῖον ἀντιλεγόμενον εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν» (Λουκ. 2, 34).

Ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ κατισχύσῃ ἐν τέλει τῆς πλάνης καὶ τῶν προκαταλήψεων, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, οἱ ὀφθαλμοὺς νοεροὺς ἔχοντες δὲν καμμύουσι πεισμόνως αὐτοὺς πρὸ τοῦ φωτὸς τῆς Ἱστορίας.

Καὶ μεταξὺ τῶν κομμουνιζόντων λογίων ὑπάρχουσιν—ἔστω καὶ ὡς ἐξαιρέσεις—εἰλικρινεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι δὲν διστάζουσι νὰ διακηρύξωσιν εὐθαρσῶς τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν ἐρευνῶν σχετικῶς μὲ τὴν ἱστορικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Οὕτω λ. χ. ὁ σοβιετικὸς καθηγητὴς Ν. Μ. Νικόλσκη κατὰ τὸ 1918

ἐξέδωκε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ὁ Ἰησοῦς καὶ αἱ πρῶται χριστιανικαὶ Κοινότητες» ἐν ᾧ ἀποκρούει ὅλους τοὺς ἀνοήτους διϊσχυρισμοὺς τῶν ἀθέων καὶ τῶν πολεμίων ἐν γένει τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτι δῆθεν δὲν ὑπῆρξε Χριστὸς (σ. 31—42).

Κατὰ τὸ 1923 ἐν Λένινγραδ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ σοβιετικοῦ ἀκαδημεικοῦ Ζέμπελεφ τεῦχος ἐπιγραφόμενον «Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ». Ὁ κομμουνιστὴς συγγραφεὺς μεταδίδει ἐν συντομίᾳ τὸ περιεχόμενον τριτόμου ἔργου τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἱστορικοῦ Ἐδουάρδου Μέγιερ. Διὰ τοῦ βαθυστοχάστου ἔργου του ἐπιγραφομένου «Ἡ προέλευσις τοῦ χριστιανισμοῦ» ὁ Γερμανὸς σοφὸς ἀποδεικνύει ὄχι μόνον τὴν ἱστορικὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν τόπων ἔνθα διήνυσε τὴν ἐπίγειον Αὐτοῦ ζωήν.

Κατὰ τὸ 1928 ὁ σοβιετικὸς κρατικὸς ἐκδοτικὸς οἶκος ἐξέδωξεν βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ὁ Χριστιανισμὸς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐθνογραφίας », ἔργον τοῦ ἐν Λένινγραδ κομμουνιστοῦ καθηγητοῦ Μπογοράζδ—Τάν. Οὗτος ὑποστηρίζει ὡσαύτως τὴν ἱστορικὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χριστοῦ. Ὅλαι αἱ διαβεβαιώσεις τῶν πολεμίων τοῦ χριστιανισμοῦ ὅτι ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ εἶναι πρόσωπον μυθικόν, ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω σοβιετικῶν σοφῶν θεωροῦνται ὡς ἀνοησίαι διασκεδαστικαί.

Ἰσχυρότατον ὅμως πλῆγμα κατὰ τῶν ἀρνουμένων τὴν ἱστορικότητα τοῦ Ἰ. Χριστοῦ κατήνεγκεν ὁ πασίγνωστος ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Γαλλίᾳ κομμουνιστικοῦ κόμματος Henri Barbusse. Οὗτος ἀφοῦ ἐμελέτησε τὴν πλουσιωτάτην φιλολογίαν περὶ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἐξέδωκε λίαν ἐνδιαφέρον τεῦχος, ἐπιγραφόμενον «Jésus». Τὸ ἐξώφυλλον τοῦ ἔργου τούτου ἐστόλισε μὲ τὸ ἑξῆς μνημειῶδες ἐπίγραμμα: «J'ai vu Jésus moi aussi. Il s'est demontré à moi dans la beauté de la précision. Je l'aime. Je le tiens contre mon cœur, et je le disputerai aux autres s'il le faut». «Καὶ ἐγὼ—λέγει ὁ H. Barbusse—εἶδον τὸν Ἰησοῦν. Ἐνεφανίσθη πρὸ ἐμοῦ μὲ ὅλην τὴν ὡραιότητα τῆς διαυγείας. Τὸν ἀγαπῶ. Τὸν σφίγγω εἰς τὴν καρδιά μου καί, ἂν δεήσῃ, θὰ τὸν ὑπερασπισθῶ ἐναντίον τῶν ἄλλων».

Τὸ ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὅτι ὁ μὲ τόσον λυρισμὸν γράφων περὶ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ δὲν εἶναι θεολόγος ἢ κληρικός, οὔτε κἂν χριστιανός, ἀλλ' εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Γαλλίᾳ κομμουνιστῶν καὶ ἀρχισυντάκτης τῆς κομμουνιστικῆς ἐφημερίδος «Humanité». Οὗτος μὲ εὐλάβειαν καὶ στοργὴν σφίγγει τὸν Χριστὸν εἰς τὰ στήθη του, ἀφοῦ προηγουμένως διεξῆλθε καὶ προσηκόντως ἐξετίμησε τοὺς ἀθεϊστικοὺς χλευασμοὺς καὶ τοὺς κομμουνιστικοὺς μυκτηρισμοὺς ἐναντίον τοῦ Ἰ. Χριστοῦ.

Ὁ H. Barbusse ἐκτὸς τοῦ ἄνωθι βιβλίου του ἐξέδωκεν καὶ «Ἑρμηνείαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ», δι' ἧς μὲ μεγάλην πειστικότητα ἀπο-

δεικνύει καὶ τὴν ἱστορικότητα Αὐτοῦ. Πολλοὶ Ρῶσσοι κομμουνισταί, ταραχθέντες ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συγγράμματα τοῦ Barbusse, ἐδοκίμασαν «νὰ τὸν ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς πλάνης», ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Μολονότι δὲ ὁ Γάλλος «σύντροφος» αὐτῶν τοὺς ἐκάλεσεν εἰς εὐρυτάτην συζήτησιν, ἐκεῖνοι δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀποδεχθῶσιν τὴν πρόσκλησιν. Διὰ τοῦτο ὁ Barbusse δυσφορῶν διὰ τοὺς μακρόθεν ριπτομένους μύδρους τῶν Ρώσσων κομμουνιστῶν τοὺς ἐστόλισε μὲ ἥκιστα κολακευτικοὺς χαρακτηρισμούς.

Βεβαίως ἐν τῇ συνειδήσει τῶν χριστιανῶν ἡ ἱστορικὴ ὑπόστασις, καθὼς καὶ ἡ ὑπερφυσικὴ προέλευσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χριστοῦ, ἀντιπροσωπεύουσιν ἀληθείας ἀκλονήτου κύρους, ἐφ' ὅσον ἑδράζονται ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων τῆς ἁγ. Γραφῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν ληφθῇ ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι βλάσφημοι φωναὶ ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι οὕτω καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀκούονται ἀπὸ μέρους ἀντιχρίστων τινῶν συγγραφέων ἐναντίον τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ μὴ ἀντιπαρέρχηται ἀδιαφόρως ὁ χριστιανικὸς κόσμος γνώμας καὶ μαρτυρίας ἀνδρῶν οἵτινες ἐν μέσῳ δυσμενεστάτου πρὸς τὸν χριστιανισμὸν περιβάλλοντος ζῶντες καὶ ἰσχυρῶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ των ζωῇ ἐπηρεαζόμενοι, κατορθοῦσι παρὰ ταῦτα νὰ διατηρήσωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀθόλωτον τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ὅταν εὑρίσκωνται θεαταὶ καὶ κριταὶ τῆς ἀφθάστου πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς γοητείας τὴν ὁποίαν ἀμειώτως ἀπὸ εἴκοσιν ἤδη αἰώνων ἐκπέμπει ὁ θεάνθρωπος Ναζωραῖος!

Χάλκη, Ἰούνιος 1934.

Ε. Κ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΓΕΡΜΑΝΟΣ Α΄ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(715-729).

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὁ Φιλιππικὸς-Βαρδάνης, Ἀρμένιος τὸ γένος, ἐκ παιδικῆς ἤδη ἡλικίας ἀνατραφεὶς ἐν τῇ πλάνῃ τοῦ Μονοθελητισμοῦ [23]), ἅτε μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Στεφάνου [24]), ζηλωτοῦ μαθητοῦ τοῦ κυριωτάτου ἀντιπροσώπου τοῦ Μονοθελητισμοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου [25]), καὶ φρονῶν ὅτι πολιτικῶς δὲν συνέφερεν ἡ ὑπὸ τῆς ΣΤ΄ Οἰκ. Συνόδου γενομένη καταδίκη τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ τῶν Μονοθελητῶν [26]), συνεκάλεσεν ἐν Κων/πόλει Σύνοδον διὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου (711-715) [27]), τοῦ ἡμετέρου Γερμανοῦ, Μητροπολίτου Κυζίκου, τοῦ Κρήτης Ἀνδρέου κ. ἄ. κατακαύσασαν καὶ ἀναθεματίσασαν τὰς πράξεις τῆς ΣΤ΄ Οἰκ. Συνόδου [28]). Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τοῦ 712, τὰ ὁποῖα συνεξέλιπον μετὰ τοῦ Φιλιππικοῦ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα οὔτε τὸν ἀριθμὸν τῶν προσελθόντων ἀρχιερέων, οὔτε

---

[23]) Lebeau, Histoire du Bas-Empire, tom. XII, σ. 83.

[24]) Mansi, Conc. ampl. coll. XII, 192 D-E.

[25]) Ὁ Φιλιππικὸς-Βαρδάνης εὐθὺς ὡς ἀνέβη τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον διέταξε νὰ ἐξαφανίσωσιν ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τὴν εἰκόνα τῆς ΣΤ′ Οἰκ. Συνόδου, τὰ ὀνόματα τῶν ἐπικρινόντων τὴν Σύνοδον ταύτην νὰ ἐγγραφῶσιν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς διπτύχοις καὶ αἱ εἰκόνες αὐτῶν νὰ ἀναρτηθῶσιν εἰς τὰς πλέον περιόπτους θέσεις (Schrœckh, Christliche Kirchen-Geschichte, Leipzig, 1794, t. XX, S. 450).

[26]) Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, τόμ. Γ′, σ. 341.

[27]) Ἰωάννην τὸν ΣΤ′ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Φιλιππικὸς καταβιβάσας ἀπ' αὐτοῦ τὸν Κύρον ὡς ἀνθιστάμενον κατὰ τῶν σχεδίων αὐτοῦ. (Mansi, Conc. amp. coll. XX, st. 189).

[28]) Θεοφ. 6204 (Migne, Π. Ε., τόμ. 108, στ. 773).—Νικηφ. (Migne, Π. Ε., τόμ. 100, στ. 949 C-D. 952 A).—Ζωναρ. (Migne, Π. Ε., τόμ. 134, στ. 1309 C).—Κεδρην. (Migne, Π. Ε., τόμ. 121, στ. 860 B-D).

καὶ τὰ καθέκαστα τῆς διεξαγωγῆς τῶν συζητήσεων νὰ ἐξακριβώσωμεν, ὑπεγράφησαν ὑπὸ πολλῶν ἀρχιερέων καὶ δὴ καὶ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρεπόντων, μὴ δυνηθέντων ὅμως ἀντιστῆναι τῇ αὐτοκρατορικῇ βίᾳ, καίτοι πολλοὶ ἠρνήθησαν, περὶ ὧν, ἀμφοτέρων, λόγον ποιεῖται ὁ ἅγ. Γερμανὸς ἐν τῷ «περὶ αἱρέσεων καὶ Συνόδων» συγγράματι αὐτοῦ, μετὰ θαυμασμοῦ ἰδίᾳ ἀναφέρων τὴν στάσιν τοῦ Σινώπης Ζήνωνος [29]).

Τὸ ζήτημα τῆς μὴ συμμετοχῆς τοῦ Γερμανοῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλιππικοῦ συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον καὶ ὑπογραφῆς τῶν πρακτικτῶν αὐτῆς ἀπέβη σημεῖον ἀντιλογίας διὰ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους. Οἱ μὲν ἀρνοῦνται τὰ ὑπὸ τῶν χρονογράφων Θεοφάνους (767-818) καὶ Νικηφόρου Πατριάρχου Κ/πόλεως (806-815) ἀναγραφόμενα, στηριζόμενοι εἰς τὴν ἐκ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἐφ' ἑξῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ ἀνάδειξιν τῆς ἰδέας ὅτι οὗτος πάντοτε ἦτο ὀπαδὸς τῶν ἀποφάσεων τῆς ΣΤ' Οἰκ. Συνόδου καὶ σφοδρὸς ἀντίπαλος τοῦ Μονοθελητισμοῦ, θεωροῦντες ταῦτα ἔργον ἁπλῶς παρεξηγήσεως καὶ ἀπροσέκτου χρησιμοποιήσεως τῶν πηγῶν. Πιθανόν, λέγουσι, νὰ ἐξηπατήθη ὁ Θεοφάνης ὑπὸ τῶν πλαστῶν ἐγγράφων τῶν Μονοθελητῶν, οἵτινες πολλοὺς ὀρθοδόξους ἱεράρχας προσεπάθουν νὰ παραστήσωσιν ὁμογνώμονας αὐτῶν. Οἱ δὲ δὲν εὑρίσκουσι λόγους σοβαροὺς διὰ νὰ τὰ θεωρήσωσιν ὡς ἐσφαλμένως γραφέντα. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἀναφέρομεν τὸν Pagi [30]), τὸν Hergenrœther [31]), τὸν Cuper [32] καὶ ἰδίᾳ τὸν Heuscheu [33]), ὅστις μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Τσερνιγόβου Φιλαρέτου [34]) διϊσχυρίζονται ὅτι ὁ ἅγ. Γερμανὸς ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ Φιλιππικοῦ-Βαρδάνη ἐξωρίσθη ἐκ τοῦ ποιμνίου του, ἐπὶ οὐδεμιᾶς στηριζόμενοι ἱστορικῆς βάσεως. Ἐκ τῶν δευτέρων ἀναφέρομεν τὸν Le Quien [35]),

---

[29]) Ὑπὲρ ταύτης (τῆς ΣΤ' Οἰκ. Συνόδου) πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι πλὴν ὑπὲρ πάντων Ζήνων ἐκεῖνος ὁ μακάριος καὶ ἀληθῶς ἐπίσκοπος, ἔστη γενναίως καὶ ἠγωνίσατο, Σινώπης Πρόεδρος κεχειροτονημένος, ὑπὲρ ἧς καὶ ἐν ἐξορίᾳ ἐπέμπετο, πολλῶν παραρρυέντων καὶ νικηθέντων τῇ ἀνενδότῳ ἐνστάσει καὶ ταῖς πολυτρόποις ἀπειλαῖς..... (Migne, Π. Ἑ., τόμ. 98, κεφ. 38, στ. 76). Τούτου τὴν ὕπαρξιν ἀγνοεῖ ὁ Le Quien. Κατὰ τὸν Ceiller πρέπει νὰ τὸν κατατάξωμεν μεταξὺ Σεργίου καὶ Γρηγορίου (Histoire Générale des auteurs Ecclesiastiques t. XII σ. 41).

[30]) Critica in Annales in Baronii ad ann. 712, Nº 4-7.

[31]) Photius, Patriarch von Constantinopel, sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma, nach handschriftlichen und gedruckten Quellen, Regensburg, 1867-9, B, S. 225.

[32]) Historia Chronologica Patriarchorum Constantinopolitanorum σ. 91-92, σημ. 526.

[33]) Migne Π. Ἑ. τόμ. 98, στ. 22-23.

[34]) Ἱστορικὴ Διδασκαλία, ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ ἀρχιμ. Νεοφύτου Παγίδα, Ἱεροσόλυμα, 1887, τόμ. Γ' σ. 334.

[35]) Oriens Christianus, τόμ. I, σ. 235-237.

ὅστις μάλιστα διερωτᾶται ἐὰν ὁ ἁγ. Γερμανὸς δὲν ὑπέγραψε τὴν καταδίκην τῆς ΣΤ΄ Οἰκ. Συνόδου διά τινα προσωπικὴν μνησικακίαν κατὰ τοῦ συγκαλέσαντος αὐτὴν Κων/τίνου τοῦ Πωγωνάτου, τοῦθ' ὅπερ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Lebeau [36]), ἀπιθάνως πως, βέβαια καθόσον οὐδεμία τοιαύτη ἔχθρα κατὰ τοῦ ἐν λόγῳ Αὐτοκράτορος συναντᾶται ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «περὶ αἱρέσεων καὶ Συνόδου», τὸ ὁποῖον τοὐναντίον μάλιστα διαπνέεται ἀπὸ γαλήνια πρὸς αὐτὸν αἰσθήματα, τὸν Βαρώνιον [37]), τὸν Hefele [38]), καὶ ἄλλους.

Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἱστορικὴ κριτική, ἐπιθυμοῦσα ν' ἀφαιρέσῃ καὶ τὴν τελευταίαν κηλίδα ἀπὸ ἀνθρώπου ἀναδειχθέντος ἥρωος ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς εἰκονομαχίας, παρουσιάζεται πολὺ τολμηρὰ παραδεχομένη, ὅτι ἐσφαλμένως ἐγράφησαν τὰ ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἀναγραφόμενα. Ἠδύνατο μέν πως τὸ τοιοῦτον νὰ ἐπισυμβῇ προκειμένου περὶ προσώπου ἀφανοῦς, οὐχὶ δὲ περὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, τοῦ τοῖς πᾶσι γνωστοῦ καὶ σεβαστοῦ. Ἔπειτα δέ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀδικοῦμεν τοὺς δύο τούτους ἄνδρας θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ἐπιδειξαμένους ἧττονα σεβασμὸν καὶ εὐλάβειαν ἢ ἡμεῖς, πρὸς τοὺς δύο στύλους τῆς ὀρθοδοξίας, ἅγ. Γερμανὸν καὶ Κρήτης Ἀνδρέαν, καὶ ἡ ἄλλη ὑπόνοια τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ὅτι ἐκ μίσους ἠθέλησαν νὰ δυσφημήσουν τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου τούτου εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς οἱ ἀρχομένης τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος γράψαντες [39]) χρονογράφοι, ἀφ' ἑαυτῆς καταπίπτει λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Γερμανὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐνθερμότερος, προασπιστὴς τῶν εἰκόνων κατὰ τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ΄, ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τῶν εἰκονοφίλων, εἰς ἣν καὶ οἱ ὡς ἄνω χρονογράφοι.

Διὰ ταῦτα καλὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν ταῖς προρρηθείσαις εἰδήσεσι τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ Νικηφόρου. Ἐπιβεβαίωσιν τούτων εὑρίσκει ὁ J. Andreeff [40]) εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ τελευταίου χρονογράφου Ἐφραίμ, ὅτι ὁ Γερμανὸς δι' ἄγνωστα αἴτια δὲν ἦτο ἀποδεκτὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Κυζίκου, καὶ ὅτι ἐπί τινα καιρὸν ἔμεινεν ἄνευ ποιμνίου: «ὅστις (Γερμανὸς) προβληθεὶς ποιμενάρχης Κυζίκου, καὶ τοῖς ἐκεῖσε (τοῖς Κυζικηνοῖς) μὴ δεχθείς, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπῆν σχολάζων τὸν διὰ μέσου χρόνον» [41]). Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, λέγει, ὅτι ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Νικηφόρος ὁμιλοῦντες

---

36) Histoire du Bas-Empire t. XII, σ. 99.

37) Annales ad ann. 712.

38) Ch. Hefele, Histoire des Conciles, trad. H. Leclercq, Paris, 1910, τόμ. III. 1, XVII, N⁰ 364.

39) K. Krumbacher, Geschichte der Byzant. Literatur σ. 342.

40) Bogoslofskij Viestuik, II, σ. 176.

41) Ἐφραὶμ Χρονογραφία, στιχ. 9902-9903.

περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Γερμανοῦ εἰς τὴν καταδίκην τῆς ΣΤ' Οἰκ. Συνόδου ὀνομάζουσιν αὐτὸν Μητροπολίτην Κυζίκου, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐφραὶμ μνημονευόμενον γεγονός, τῆς ἀρνήσεως τ. ἔ. τῶν Κυζικηνῶν ὅπως δεχθῶσι τὸν ποιμενάρχην των, ἔλαβε χώραν μετὰ τὸ 712 καὶ προεκλήθη διὰ τὴν συγκατάβασιν τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ ἅγ. Γερμανὸς ἀπέναντι τοῦ Φιλιππικοῦ.

Ἐν τούτοις ἀδύνατον καὶ νὰ ἀσπασθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου [42]) τάττοντος τὸν ἅγ. Γερμανὸν εἰς τὴν μερίδα τῶν συμμεριζομένων τὰς πλάνας τοῦ Φιλιππικοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Γερμανὸς ἐν τῷ «περὶ αἱρέσεων καὶ Συνόδων» : «***τὰ μάλιστα, λέγει, ἐδοκίμασαν καὶ μετὰ τοῦτο τινὲς τὴν αὐτὴν Ἕκτην ἀνατρέψαι Σύνοδον, καὶ τόμους ἐξέθεντο, καὶ ὑπογραφὰς βιαίως ἐν αὐτῷ πεποιήκασι βασιλικῇ χειρὶ πάντων συνωθουμένων καὶ πρὸς ἀναίρεσιν αὐτῆς παραπεμπομένων...*** [43])». Ἐὰν καὶ αὐτὸς ἦτο συμμέτοχος τῶν πλανῶν τοῦ Φιλιππικοῦ, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ οὕτω, καθ' ὃν χρόνον ἔζων ἀκόμη καὶ ἄλλοι μάρτυρες τῆς τότε καταστάσεως; Ὅτι πράγματι ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ 712 πράγματι ἔλαβε χώραν ἐκβιασμὸς ἐπιβεβαιοῦσι καὶ δύο ἄλλοι σύγχρονοι τῆς Συνόδου : ὁ διάκονος Κων/πόλεως Ἀγάθων [44]), καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀπολογητικῇ του πρὸς τὸν ἁγιώτατον Πάπαν Ρώμης Κων/τῖνον ἐπιστολῇ «***ἕνεκεν τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων Βάνδα*** (Φιλιππικοῦ) ***κεκινημένων κατὰ τῆς Ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς ΣΤ' Συνόδου*** » [45]), ἐν ᾗ κοινοποιεῖ αὐτῷ ὅτι ὁ Φιλιππικὸς ἐνήργει ***λῃστρικῶς*** καὶ παρακαλεῖ «μὴ τοῖς κατὰ βίαν γεγενημένοις προσέχειν» [46]).

Ὑπέγραψε λοιπὸν ὁ Γερμανὸς τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τοῦ 712, καθὰ τέκνον τῆς ἐποχῆς του καὶ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνός του, ἀλλ' ὑπογράφων εἶχεν ἄλλας σκέψεις, καὶ τοιουτρόπως ἐνεργῶν, ἐνήργει ***κατ' οἰκονομίαν.*** Οὐ μόνον δ' αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ συνυπογράψαντες αὐτῷ. Ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου νὰ ἐξετάσωμεν ἣν ἀνεφέραμεν ἤδη ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου.

(Ἀκολουθεῖ).

---

42) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τόμ. Γ', σ. 341.

43) Migne, Π. Ἑ., τόμ. 98, στ. 76 Α-Β.

44) «....πλείστων εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων ἀνδρῶν διωγμὸν ποιησάμενος (ὁ Φιλιππικὸς) καὶ τινὰς αὐτῶν παραπέμψας ἐν ἐξορίᾳ· καὶ μάλιστα τοὺς μὴ ἑλομένους ἐν τῷ κατ' ἐπιταγὴν αὐτοῦ συνταγέντι καὶ ὑπαγορευθέντι, περὶ πίστεως δῆθεν καὶ ὡσανεὶ τόμῳ ἐπ' ἀθετήσει τῆς αὐτῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης Συνόδου, καθυπογράψαι.» (Mansi, Conc. ampl. coll. XII, 192-193).

45) Mansi, Conc. ampl. coll., XII, στ. 196-208. Migne, Π. Ἑ., τόμ. 96 στ. 1415-1434.

46) Mansi, Conc. ampl. coll. XII, στ. 207-208 C.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΙΩ. ΣΑΒΡΑΜΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΒΙΤΣΗι ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ
ΙΕΡΕΜΙΑΝ ΤΟΝ Γ'

***

(φ. 15. α) † Πάλιν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπέστη φαιδρὰ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις, (παναγιώτατε ἡμῶν αὐθέντα καὶ δέσποτα καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, καὶ πᾶσα ἡ τῶν θεοπροβλήτων ἀρχιερέων θεοσύλλεκτος ὁμήγυρις,) συγκαλοῦσα τοὺς φιλεόρτους μετὰ ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος πρὸς κοινὴν εὐφροσύνης ὑπόθεσιν· δεῦτε λέγουσα ὅσοι τῆς ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίας ἐχέφρονες ἐστὲ ἔμποροι προῖκα τῶν δεδομένων ὑμῖν ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν κομίσασθε, καὶ τὴν προαίρεσιν μόνον εἰσενεγκόντες τῶν χαρισμάτων τὰ τιμιώτατα αὐτωνήσασθε, καὶ τὸ πρόθυμον καταθέμενοι τῆς ἀϊδίου τρυφῆς τὴν κληρονομίαν κατάσχητε· ἡ γὰρ παροῦσα τοῦ Θεανθρώπου Λόγου ἐκ νεκρῶν τριήμερος ἀναβίωσις πᾶσαν συλλαβοῦσα ἔχει ἐν ἑαυτῇ τῶν ἀγαθῶν τὴν πληθύν, ἅτε δὴ σφραγὶς καὶ πέρας οὖσα τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης μακαριότητος πρόξενος· ταῦτ' ἄρα καὶ χαίρει τὰ ἐπίγεια πάντα καὶ τὰ οὐράνια τὸ κοινὸν τῆς χάριτος μέγεθος μεριζόμενον, καὶ αὐτὴ ἡ τῶν ἀΰλων φύσις τοῖς ἀνθρώποις συνεορτάζει καὶ συναγάλλεται, τοῦ Πλάστου τὴν περὶ τὸ πλάσμα φιλανθρωπίαν θεώμενα· δι' ἣν μηκέτι φέρων τυραννεῖσαι τῷ κοινῷ πολεμήτορι τῶν ἰδίων χειρῶν τὸ πλαστούργημα, κενώσας ἀρρήτως ἑαυτόν, ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἐσχατιὰν καταβέβηκε, καὶ προσλαβὼν τὸ ἡμέτερον φύραμα, πάντα τε καθ' ἡμᾶς ἐκτὸς ἁμαρτίας γενόμενος, τὰ φρικτὰ πάθη τελευταῖον μακροθύμως ὑπήνεγκε, τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματευόμενος, καὶ αὐτοζωὴ ὢν ἑκουσίως ὑποδύεται θάνατον, ἵνα τὸ θνητὸν ἀπαθανατίσῃ τῆς φύσεως· ἐπεὶ οὐκ ἦν ἄλλως εἰμὴ διὰ ζωῆς καταργηθῆναι τὸν θάνατον, ὥσπερ οὐδὲ πικρίαν ἀπαλειφθῆναι, εἰμὴ διὰ τῆς

ἀντικειμένης γλυκύτητος· οὐδὲ σκότους ἀχλὺν σκεδασθῆναι, εἰμὴ φωτὸς παρουσίᾳ, οἷον ἡμῖν ἡ παμφαὴς καὶ λαμπροτάτη ἥδε ἡμέρα τῆς θεοπρεποῦς ἀναβιώσεως, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ ἀνατείλαντος ἐκ τοῦ τάφου, ὥσπερ ἐκ παστοῦ νυμφίος, ἐπήνεγκε τοῖς πιστοῖς, καὶ τὴν ὑφ' ἥλιον ἅπασαν περιήστραψε· διὸ καὶ συντρέχει μὲν τῶν ὀρθοδόξων τὰ στίφη χαρμοσύνως γηθόμενα ἐπὶ τῇ τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίᾳ, οὐχ (φ.15β) ἧττον δὲ τέρπεται καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ὑμετέρας πανχγιότητος, ἡ ἀρρήτοις λόγοις οἰκονομίας τὰ καθ' ἡμᾶς διεξάγουσα θεία πρόνοια, καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων προκαταβάλλουσα πόρρωθεν, καὶ ἐν καιροῖς τοῖς προσήκουσιν ἐκεῖνα γ' ἐκφαίνουσα, τῷ οἰκουμενικῷ ἐγκαθίδρυσε θώκῳ, καὶ τῆς παγκοσμίου ὁλκάδος αὐτῇ τοὺς οἴακας ἐνεχείρισεν, οὐ σχεδιάσασα τὴν ἀρχήν, οὐδὲ πρόσφατον προχειρισαμένη τὸν προστατεύσαντα, ἀλλὰ νόμῳ καὶ τάξει πνευματικῆς ἀναβάσεως διὰ πάντων τῶν τῆς ἱερωσύνης βαθμῶν δοκιμάσασα τὴν ὑμετέραν σεβασμιότητα, διὰ τὸ περιὸν τοῦ φρονήματος, καὶ τῆς ἐνούσης ἀρετῆς ὕλης πλείονος, καὶ ἀξίας ὑψηλοτέρας πρὸς φανέρωσιν δεομένην, ἐπὶ τὴν πρώτην μετὰ τὴν πρωτίστην καθέδραν τῆς Καισαρέων μητροπόλεως ἀνεβίβασε, καὶ τὴν ποιμαντικὴν προστασίαν τοῦ ἐκεῖσε χριστωνύμου λεὼ ἐπιτέτραπται, μονονουχὶ φωνὴν πρὸς αὐτὴν ἀφιεῖσα καὶ λέγουσα: Ἰδού σοι τῶν ἐμῶν λογικῶν θρεμμάτων τούτων τὴν νομὴν ἐμπεπίστευκα, καὶ πρὸς τὰ οἴκου Ἰὴλ ἀπολωτότα ἐξαποστέλλω σε πρόβατα, ὧν ἐπὶ τῇ πνευματικῇ οἰακίσει καὶ προστασίᾳ μεγίστην σπουδὴν καταθέμενος, καὶ εἰς σωτηρίους νομὰς ἀγαγών, καὶ τὸ τοῦ γνησίου καὶ καλοῦ ποιμένος ἔργον (ὃν ὁ εὐαγγελικὸς ἡμῖν ὑπογράφει λόγος) περὶ ταῦτα διαπραξάμενος, εὖ ἴσθι ὡς οὐκ εἰς μακρὰν καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης προστάτην σε ἀναδείξομαι· εἰς τοῦτο καὶ γάρ σε φέρων ἐπὶ τῆς ἀμέσως ὑποκαθεζομένης ἕδρας τῇ ἀνωτάτῃ περιωπῇ τέως ἐκάθισα, ἐφ' ᾧ ἔφεδρον ἔχειν τῆς βασιλευούσης τῶν Πόλεων. Καὶ τὰ μὲν παρὰ τῆς θείας ψήφου τοιαῦτα· ὅπως δὲ διετέθη ἐν τούτοις ἡ ὑμετέρα μεγαλόνοια; ἢ δῆλον ὅτι κατάλληλον ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὴν ὑπόσχεσιν ἐπεδείξατο· τὴν γὰρ πνευματικὴν πανοπλίαν ἀναλαβοῦσα, δι' ἧς τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγωνιούμενον περιφράττεσθαι ἀποφαίνεται, εἰ μέλλει τὰς ἐφόδους τῶν ἐναντίων εὐθαρσῶς ὑποστῆναι καὶ τὸν μὲν θεϊκὸν προβαλλομένη τῆς πίστεως, τῆς δὲ πρὸς θεὸν ἐλπίδος περιτετειχισμένη τῷ θώρακι, καὶ πρὸ πάντων τὴν ποιμαντικὴν αὐτῆς ράβδον κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐπανασείουσα, οὕτω πρὸς τὰς συμβολὰς παρετάττετο, δια (φ. 16α) πυκτεύουσα οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, καὶ τοῦ αἰῶνος τούτου τοὺς κοσμοκράτορας, ἀφανῶς ἐπιτιθεμένους τοῖς ἐνεπιβουλεύτοις δι' ἀφέλειαν, καὶ τούτοις καιρίαν τὴν τρῶσιν ἐπάγουσα,, ὡς πορρωτάτω τῆς ἐκεῖσε λογικῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγέλης ἀπεσόβει τοὺς λυμεῶνας αὐτῆς, καὶ τὴν ποίμνην διετήρει

ἀσινῆ καὶ ἀνέπαφον. Ἐπιλίποι δ' ἄν μοι ὁ χρόνος καθ' ἕνα ἕκαστον ἐπεξιόντι τῶν ἐκεῖσε καλῶς πεπραγμένων τῇ ὑμετέρᾳ μεγαλοφυΐᾳ, ἄλλως τε οὐδ' ὅσον εἰς τὴν παροῦσαν ὁρμὴν ὂν ἐφικέσθαι τῆς ἀκριβείας ἐκείνων, τοῦ λόγου ἀναγκαίως ἀπαιτοῦντος τὸ σύντομον· ναὶ μὴν καὶ θρασύτερον ἂν φιλοτιμησαίμεθα λόγοις παριστᾶν ἐπιχειροῦντες, (καὶ ταῦτα τοῖς ἡμετέροις ἀφυέσι καὶ ἀμούσοις,) τὰ ἡλίου τῶν ἔργων λαμπρότερα· ὧν τῆς ὠφελείας οἱ διὰ χρόνου μετασχόντες, καὶ τῆς ὑμετέρας πατριαρχικῆς περιθάλψεως ἀπωνάμενοι, διαπρύσιοι ἑστήκασι κήρυκες, περιλαλοῦντες τῶν ὑμετέρων πλεονεκτημάτων τὰ ἀξιοθαυμαστότατα· διὸ ταῦτα ἐκείνοις ὡς καλῶς ἐπισταμένοις ἀνυμνεῖν παραχωρήσαντες, ἐπὶ τὰ ὅθεν ἀπέβημεν τοῦ λόγου αὖθις χωρήσωμεν· τῆς προθεσμίας τοιγαροῦν, ᾗ θεόθεν προώριστο πέρας δεξιὸν κομισαμένης· ἐπεὶ ἔδει γενέσθαι τῶν μακρῶν καμάτων τὰς ἀμοιβάς, καὶ τὸν ἐπὶ ὀλίγοις ἀναφανέντα πιστόν, καὶ πλειόνων ἐμπιστευθῆναι ἀρχήν, ὥς που καὶ τὸν ἐπὶ πέντε πόλεων ἐπὶ δέκα καθίζει ὁ εὐαγγελικὸς λόγος, τοῦ ἀξίως προστῆναι δυναμένου τὴν ἀρετὴν ἀμειβόμενος, καὶ τοῖς πᾶσι φανερὰν ποιῶν· ταύτῃ τὰ εὐκαίρως μετὰ τῆς ἄνωθεν ψήφου ἐπὶ τὸν τοῦ πρωτοκλήτου θρόνον ἀνάγεται, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀρχὴν ἀναζώννυται, καὶ θέαμα τερπνὸν τοῖς εὐσεβέσι καθίσταται, ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης τῆς δε περιωπῆς καθεστηριγμένη· ἀφ' ἧς τὰς ἀκτῖνας ἐπαφιεῖσα τῶν ἀρετῶν δαδουχεῖ τὴν ὑφ' ἥλιον· ἀνθ' ὧν καὶ πανταχόθεν σπουδῇ συρρέουσι σήμερον τῶν εὐσεβῶν τὰ συστήματα, τὸν παρ' αὐτῆς ἁγιασμόν, καὶ τὴν πατριαρχικὴν εὐλογίαν μετ' αἰδοῦς ἀρυόμενοι, καὶ τοῖς πνευματικοῖς τούτοις ἐφοδίοις ἐφοδιασθέντες ἐπίασιν εὐφραινόμενοι. Καὶ οὐχὶ μὲν πολὺς ὅμιλος ταῦτα, οἱ δὲ λόγων τρόφιμοι καὶ παιδείας ἡμεῖς τὴν ἐναντίαν ἐτράπημεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐκείνων ἐπιτερπόμεθα, ἅτε δὴ καὶ πλείονος ὠφελείας ἤπερ (φ. 16 β) ἐκεῖνοι τυχεῖν ὄντες εὐέλπιδες· τῆς γὰρ ὑμετέρας κορυφῆς οὐκ ἐπιλίγδην, οὐδ' φάσιν, ἄκροις χείλεσι τῶν τῆς παιδείας γευσαμένοις καρπῶν, ἀλλ' ἐκ πρώτης, φάσι, τριχός, δεινὸν καὶ διάπυρον περὶ τὴν κτῆσιν αὐτῆς τρεφούσης τὸν ἔρωτα, καὶ ἀτρύτῳ πόνῳ ἐνστερνισαμένης τῶν λόγων τὴν ἄσκησιν, ἀρκοῦσάν τε πεῖραν ἐσχηκυίας περὶ τὰ θύραθεν μαθήματα, ὥστε εὐμερῶς δι' ἐκείνων ταῖς ἱεραῖς καὶ θεοπνεύστοις ἔχειν ἐγκύπτειν γραφαῖς (εἴγ' ἐπὶ τοσοῦτον τοῖς τοῦ βήματος ἡ τῶν Ἑλληνικῶν λόγων διδασκαλία συμβάλλεται, ἐφ' ὅσον συνεργὸν ἔχειν ταύτην καὶ ὑπηρέτιδα πρὸς τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν μαθημάτων κατάληψιν, τὸ δ' ὑπὲρ ταῦτα λῆρος ἀτεχνῶς, καὶ φιλοτιμία ψυχώλεθρος·) εὔδηλον ὅτε καὶ οἱ τῶν λόγων ἐρασταί, καὶ παιδείας ἀντιποιούμενοι τῆς ὑμετέρας πατριαρχικῆς κηδεμονίας καὶ ἐπισκέψεως ἐπιτεύξονται, καὶ ἐπίδοσις ἔσται τῶν περὶ λόγους σχολαζόντων, καὶ τὸ τῆς παιδείας χρῆμα εἰς αὔξησιν προελεύσεται, τῶν φιλολόγων ὑπὸ τῆς ὑμετέρας πατρότητος φιλοφροσύνης ἀξιουμένων καὶ περιθάλψεως· ἀνθ'

ὧν ταῖς ὑμετέραις εὐεργεσίαις νικώμενοι, ἥκομεν ἤδη τὸ χρέος ἀποτινέντες, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἡμετέρων φιλοπονημάτων τῇ ὑμετέρᾳ προσοίσοντες ἀκρότητι· εἰ δ' ἄκομψα ταῦτα καὶ ἄμουσα, καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς ἀξίας ἀπολειπόμενα, δίκαια μέντοι καὶ ὡς, τυχεῖν τῆς ὑμετέρας ἀποδοχῆς πατρικωτάτης οὔσης τε, καὶ εὐμενεστάτης· οὐδὲ γὰρ τὰ πρὸς ἀξίαν εἰπεῖν ἐπεβαλόμεθα· ἐπεὶ τοῦτ' ἴσμεν καὶ τοῖς εἰς ἄκρον ρητορείας ἐληλακόσι, καὶ οἷς βίος ὁ λόγος εἶναι πάμπαν ἀμήχανον· ἄλλως τε καὶ οὐδὲ νόμοις ἐγκωμίων ἐξακολουθῆσαι ἔν γε τῷ παρόντι δεῖν ἔγνωμεν, τῷ καιρῷ κατεπείγοντι χρώμενοι, καὶ εἰς συντομίαν ἄκοντες συνωθούμενοι, ἀλλ' ὅσον τὸ φύσει εὔγνωμον ἐπιδείξασθαι, καὶ τῶν χαρίτων ἐκ τῶν ἐνόντων ἀποδοῦναι τὸ ὄφλημα· διὸ καὶ συγγνώμης ἐπὶ τούτῳ ἡμᾶς ἀξιώσει, ὡς μὴ κρείττων οὖσα τοῦ συγγινώσκειν, καὶ ταῖς θεοπειθέσιν αὐτῆς εὐχαῖς τὸ πρόθυμον ἡμῶν πάντως ἀμείψεται· εἰς τοῦ πιὸν ἣν θεὸς ἐπινεύσῃ τὴν δυνατὴν διὰ λόγου τῶν χαρίτων ὁμολογίαν ταμιευόμενοι, καὶ εἰς τὴν εὐφημίαν ἐκ μελετήσεως ἀπαντήσοντες, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἤδη ἐξ ὑπογείου αὐτομολῆσαι εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν λόγων κατηπειγμένοι, καὶ ἐφ' ὅσον μόνον τὴν ὀφειλὴν ἀφοσιώσασθαι· νόμου νόμον βιασαμένου τοῦ μὴ διὰ σιγὴν ἀγνωμοσύνης φυγεῖν κρεῖττον εἶναι περιπεσεῖν τῆς ἀμαθείας ὑποθεμένου αἰτιάματι. (φ. 17 α.)
Καὶ δὴ ὁ τριήμερος ἐκ νεκρῶν ἀναβιοὺς Χριστὸς ὁ Σωτήρ, καὶ διὰ τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ συνανυψώσας ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐν Ἐδὲμ τρυφήν, καὶ ἀγήρω ζωήν, υἱούς τε φωτὸς καὶ κληρονόμους τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀπεργασάμενος, περιφρουροίη τὴν ὑμετέραν παναγιότητα ἀσινῆ καὶ παναίσιον, καὶ ὑγείας ἐπειλημμένην, ἐρρωμένην τε καὶ εὐεκτοῦσαν, καὶ εὐδαιμόνως διαβιοῦσαν, πάσης ἀντικειμένης ἐπιβουλῆς ἀνωτέραν, καὶ οἱουδήτινος λυπηροῦ συναντήματος ἄγευστον, συμπεριφρουρῶν αὐτῇ καὶ τὸν ὃν δεδώρηται οἰκουμενικὸν θρόνον ἀστεμφῆ καὶ ἀκλόνητον μέχρι γήρως λιπαροῦ καὶ πρεσβείου· διὰ δὲ τῶν ἁγίων καὶ θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν διατηροίη καὶ τὸν συνεδριάζοντα αὐτῇ ἱερώτατον καὶ θεοφρούρητον τῶν θεοπροβλήτων ἀρχιερέων σύλλογον ἐν ὑγείᾳ διηνεκεῖ, καὶ ἀδιαπτώτῳ εὐημερίᾳ, πάσης περιπετείας ἀντικειμένης κρείττονα, ὁμονοοῦντα διηνεκῶς καὶ συμπνέοντα τῇ ὑμετέρᾳ πατρότητι, καὶ συνημμένον ἀσφαλῶς τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγαπήσεως· τούς τε ἐντιμοτάτους καὶ λογιωτάτους κληρικούς, τοὺς τιμιωτάτους καὶ εὐγενεστάτους ἄρχοντας, καὶ ἅπαντα τὸν εὐσεβῆ καὶ περιούσιον λαὸν τοῦ χριστωνύμου πληρώματος, διὰ βίου κακῶν ἀπειράτους διαφυλάττοι, καὶ πάσης ἐπιβουλῆς ἀλάστορος ἐλευθέρους διασώζοι, καταξιῶν ἅμαπάντας, ποιμένα τε καὶ ποίμνιον, εὐτυχῶς πανηγυρίζειν τὴν κοσμοσωτήριον αὐτοῦ ἀνάστασιν, εἰς ἡλίου πολλὰς κυκλοφορίας. Εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα: γ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Λόγῳ ἀδιαθεσίας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος συνεδρίασε τῇ 2ᾳ καὶ 5ῃ παρόντος μηνὸς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ α´ τῇ τάξει Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἡρακλείας Βενιαμίν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΧΟΡΟΣΤΑΣΙΑ

Εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῇ 29ῃ λήξαντος μηνός, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς ἐκκλησιάσματος ἐν τῷ ἐν Φερίκιοϊ ἱερῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ Δανικὴ Ἀκαδημία Κοπεγχάγης, τῆς ὁποίας εἶναι γνωσταὶ αἱ ἀπὸ πολλοῦ ἐπιτελούμεναι σοβαραὶ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, προέβη εἰς τὸν καταρτισμὸν ἐπὶ τούτῳ Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὰ Μνημεῖα τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μετὰ βαθέος ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦν ἀπ᾽ ἀρχῆς τὰς ἐργασίας ταύτας καὶ ἐν στενῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τοὺς διακεκριμένους ἐργάτας τῆς κινήσεως ταύτης εὑρισκόμενον, ἐπὶ σχετικῇ αἰτήσει αὐτῶν ὑπέδειξε τελευταίως ὡς κατάλληλον πρὸς διορισμὸν ἐν τῇ ὡς ἄνω Συμβουλευτικῇ Ἐπιτροπῇ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀντιπροσώπευσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Διευθυντὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου καὶ Ἀκαδημαϊκόν, κ. Γ. Σωτηρίου. Ἡ αὐτοῦ Ἐλλογιμότης, συνῳδὰ τῇ ὡς ἄνω ὑποδείξει, ἤδη διωρίσθη μέλος τῆς εἰρημένης Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Η ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΧΙΛΙΑΝΔΑΡΙΟΥ

Ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ» (Σελ. 118—121 τοῦ ἔτους 1933) ἐδημοσιεύθησαν σχετικὰ πρὸς τὰς γενομένας πέρυσιν ἐν τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱερᾷ Μονῇ Χιλιανδαρίου ἀντι-

κανονικὰς καὶ παρὰ τὸν Καταστατικὸν Χάρτην ἐνεργείας, προκειμένου ἵνα ἡ Μονὴ αὕτη μετατραπῇ ἀπὸ ἰδιορρύθμου εἰς κοινόβιον.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡ Ἐκκλησία ἐπέδειξεν ἐπιείκειαν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς συμμορφώσεως τῆς ἱερᾶς Μονῆς πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ ἱεροῦ Τόπου. Ἤδη ἡ ἱερὰ Μονὴ ἐγκατέλιπε τὴν ὁδὸν τῆς ἀντικανονικότητος εἰς τὴν ὁποίαν πρὸς στιγμὴν παρεξέκλινε, καὶ τὸ ζήτημα ἔληξεν, ἐπικυρωθείσης τῆς γενομένης ἐκλογῆς νέων αὐτῆς Ἐπιτρόπων.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἀφίκετο ἐνταῦθα καὶ φιλοξενεῖται ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὁ ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει ἱερᾶς Μονῆς Δοχειαρίου ὁσιώτατος γέρων Ἱερόθεος.

Ο ΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ ἐξοχώτατος Πρεςβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Κ. Σακελλαρόπουλος ἐπὶ τῇ ἐλεύσει αὐτοῦ ἐνταῦθα ἐξ Ἀγκύρας διὰ τὴν θερινὴν περίοδον ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, γενόμενος δεκτὸς μετὰ τῶν νενομισμένων τιμῶν.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ ΓΙΟΥΓΟΣΛΑΥΙΑΣ

Διὰ Γράμματος τοῦ Ἐντίμου Γενικοῦ Προξενείου τῆς Γιουγοσλαυΐας ἀνεκοινώθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὅτι ὁ ἐνταῦθα Γενικὸς Πρόξενος αὐτῆς κ. Σβετομὶρ Λαζάρεβιτς μετετέθη εἰς Ρώμην ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα, εἰς ἀντικατάστασιν δὲ αὐτοῦ διωρίσθη ἐνταῦθα ὡς Γενικὸς Πρόξενος ὁ κ. Ἰβὰν Βούκοτιτς. Ἀμφότεροι, ὅ τε ἀποχωρήσας καὶ ὁ νέος κ. Γενικὸς Πρόξενος, προσῆλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ὑπέβαλον τὰ σέβη αὐτῶν. Τὰς Α. Α. Ε. Ε. ἀντεπεσκέφθη ἐκ προσώπου τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Μητροπολίτης Λαοδικείας Δωρόθεος.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἐπεσκέφθησαν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ τὸ Πατριαρχεῖον, ἐκτὸς τοῦ Ἐξοχωτάτου Πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Κωνσταντίνου Σακελλαροπούλου καὶ τῶν κ. κ. Σβετομὶρ Λαζάρεβιτς καὶ Ἰβὰν Βούκοτιτς Γενικῶν Προξένων τῆς Γιουγοσλαυΐας περὶ ὧν γίνεται λόγος ἀνωτέρω, καὶ οἱ ἑξῆς :

— Ὁ Πρύτανις τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Στυλιανὸς Σεφεριάδης.

— Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Λοῦρος μετὰ τῆς Κυρίας αὐτοῦ Εὐαγγελίας Ν. Λούρου.

— Ὁ Ἕλλην Ἀντισυνταγματάρχης Ἀνδρέας Καλίνσκης.

— Ἡ εὐγενεστάτη σύζυγος τοῦ ἐνταῦθα Πρέσβεως τῆς Ἀμερικῆς Κυρία Helen Wales Skinner.

— Ἡ Miss Agnes Peter.

— Ἡ Miss Clément.

— Ὁ κ. Jean Pozzi, ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Στενῶν, μετὰ τῆς Κυρίας αὐτοῦ Γεωργίας J. Pozzi.

— Ὁ κ. Μιχαὴλ Εὐλαμπίου Βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ πρώην ὑφυπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἑλλάδος.

— Ὁ κ. Φούλης Γ. Ἰωαννίδης τοῦ Ἑλληνικοῦ Τουρισμοῦ.

— Ὁ κ. Θεόδ. Χρηστίδης Τμηματάρχης τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀθηνῶν.

— Οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἕλληνες Ἀθληταί, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ προπονητοῦ αὐτῶν κ. Otto Szymiczek.

— Οἱ ἐπισκεφθέντες ὁμοίως τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἕλληνες Ὀρειβατισταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κ. Παπαδήμα.

— Ὁ κ. Ἀ. Καλδοκορέσης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπεστάλη τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ζητηθεῖσα διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ποσότης Ἁγίου Μύρου.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Εἰς πλήρωσιν τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γερβασίου χηρευσάσης ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλεξανδρουπόλεως, ἀποκατεστάθη εἰς αὐτὴν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σουφλίου Ἰωακείμ. Τὴν γενομένην ἐκλογὴν ἀνεκοίνωσε τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ Γράμματος ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Γράμματος ἡ Α. Μακαριότης ἀνεκοίνωσε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι συνῳδὰ τῇ σχετικῇ Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ Ἐγκυκλίῳ καὶ τῷ Νόμῳ ὡς προσωρινὴ κατηργήθη ἡ Μητρόπολις Σουφλίου μετὰ τὴν ὡς ἄνω ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἀποκατάστασιν τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς, συγχωνευθεῖσα ταῖς ἱεραῖς Μητροπόλεσι Διδυμοτείχου καὶ Ἀλεξανδρουπόλεως.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΣ

Εἰς ἀπάντησιν ληφθέντων γραμμάτων τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καὶ πάσης Φιλλανδίας κ. Γερμανοῦ ἐρωτῶντος ἐὰν ἐπιτρέπηται ἢ μὴ ὁ τρίτος γάμος τῶν ἱεροψαλτῶν ἐδηλώθη αὐτῷ Συνοδικῇ ἀποφάσει ὅτι, τοῦ λόγου ὄντος περὶ ἱεροψαλτῶν ἐχόντων Ἀρχιερατικὴν χειροθεσίαν, οὗτοι ὑπάγονται ὡς γνωστὸν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀναγνωστῶν, κατὰ τὴν σχετικὴν δὲ ἑρμηνείαν τοῦ ΙΖ κανόνος τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐπιεικῆ τῆς Ἐκκλησίας πρᾶξιν ὁ δεύτερος, συνεπῶς δὲ καὶ ὁ τρίτος, γάμος αὐτῶν, δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τὸν τιθέμενον ὅρον τῆς μὴ προαγωγῆς αὐτῶν εἰς ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν βαθμόν.

ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ ΑΔΕΙΑΙ

Παρεσχέθη μηνιαία κανονικὴ ἄδεια τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Τυρολόης καὶ Σερεν-

τίου Χρυσοστόμῳ πρὸς μετάβασιν εἰς Λουτράκιον διὰ λόγους ὑγείας. Ὁμοίως παρεσχέθη τῇ Α. Σεβ. ἄδεια πρὸς ἔλευσιν ἐνταῦθα δι' ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἀνασυγκροτηθεῖσα ἡ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Μοναστηριακὴ Ἐπιτροπὴ ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων Θωμᾶ, Θεοδωρουπόλεως Λεοντίου καὶ Χριστουπόλεως Μελετίου.

Μ. ΙΕΡΟΚΗΡΥΞ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩΝ

Εἰς τὴν χηρεύουσαν θέσιν τοῦ Μ. Ἱεροκήρυκος τῶν Πατριαρχείων διωρίσθη ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ Φιλόθεος.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΡΩΤΗΣ

Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ τέως Ἡγουμένου τῆς ἐν Πρώτῃ ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Ἀρχιμ. Κυρίλλου, μετατεθέντος, διωρίσθη Ἡγούμενος αὐτῆς ὁ τέως ἐν τῇ ἐνορίᾳ Βελιγραδίου ἐφημερεύων ἱερεὺς Θεοδόσιος.

ΕΟΡΤΑΙ

— Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἑώρτασε τὴν ἑορτὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας Δωρόθεος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπεσκέφθη καὶ συνεχάρη ἐξ ὀνόματος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, οἰκουρούσης, ὁ Πανοσ. Μ. Ἀρχιδιάκονος Γρηγόριος.

ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ

Μετὰ Συνοδικὴν ἔγκρισιν ἐχειροτονήθη εἰς διάκονον ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μαξίμου ὁ ἐκ τῶν ἐφετεινῶν τελειοφοίτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Σωτήριος Χατζῆς. Ἡ χειροτονία ἐγένετο ἐν τῷ ναϊδίῳ τῆς Σχολῆς τῇ Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων (3 Ἰουνίου). Ὁ χειροτονηθεὶς ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ εἰς τὸ κληρικὸν στάδιον ὠνομάσθη Μελίτων.

[redacted]

ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τὴν 31ην Μαΐου ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Γερβάσιος. Ἦτο ἱεράρχης μὲ ἀκραφνῆ εὐλάβειαν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, μειλίχιος τοὺς τρόπους, ἁπλοῦς τὸν βίον, ζηλωτὴς καὶ μὲ βαθεῖαν ἀρετήν. Ἠσχολεῖτο μὲ τὰ Γράμματα καὶ ἔχει ἐκδώσῃ μελέτας. Ἡ ὅλη δόκιμος ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ διακονία ἀφήνει ἀγαθὴν μνήμην. Ὁ θάνατός του βαθέως ἐλύπησε τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὴν εἴδησιν εὐθὺς μετέδωκεν εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τηλεγραφικῶς ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος. Ἐν συγκινήσει δὲ ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς 2ας λήξαντος μηνὸς ἐδεήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱεράρχης ἐγεννήθη τῷ 1867 εν Ἀργυρουπόλει τῆς Ἐπαρχίας Χαλδείας. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἀπεφοίτησε τῷ 1893. Ἱεροσπουδαστὴς ὢν ἐχειροτονήθη διάκονος. Τῷ 1901 ἐψηφίσθη ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον πρῶτον ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Καισαρείας καὶ εἶτα ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Χαλδείας. Τῷ 1902 ἀνεδείχθη Μητροπολίτης Ροδοπόλεως. Μετὰ τριετίαν ἐξελέγη Μητροπολίτης Κορυτσᾶς, τῷ δὲ 1910 Μητροπολίτης Ἀγκύρας. Ὡς Μητροπολίτης Ἀγκύρας ἐκλήθη Συνοδικὸς ἐπὶ Γερμανοῦ τοῦ Ε΄ δίς, τὸ 1913 καὶ τὸ 1917, τὴν δευτέραν ταύτην φορὰν διορισθεὶς καὶ Πρόεδρος τοῦ Δ.Ε.Μ.Συμβουλίου, ὡσαύτως δὲ διετέλεσε Συνοδικὸς καὶ ἐπὶ Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Δ΄. Ἐπ' αὐτοῦ τῷ 1923 ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως.

Ἡ κηδεία τοῦ ἀειμνήστου ἐτελέσθη ἐν Ἀλεξανδρουπόλει μὲ ἐκδηλώσεις βαθείας στοργῆς ἐκ μέρους τοῦ ποιμνίου του. Προεξῆρχον οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται Δράμας Βασίλειος καὶ Μαρωνείας Ἄνθιμος.

Τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου εἴη αἰωνία ἡ μνήμη !

ΘΑΝΑΤΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ Τ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ.

Αἰφνιδίως ἀπέθανε τῇ 29ῃ λήγοντος μηνὸς ὁ ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν Ὑπαλλήλων Τριαντάφυλλος Γεωργιάδης, πατὴρ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Δευτερεύοντος Μαξίμου. Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, προεξάρχοντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Χριστουπόλεως Μελετίου. Ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ Πανοσιολογιώτατος Μέγας Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος. Ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Πανοσιολογιώτατος Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Κύριλλος. Παρῆσαν Μητροπολῖται, ὀφφικιάλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ὑπάλληλοι τῶν Πατριαρχείων. Ἐπὶ τοῦ τάφου ὡμίλησεν ὁ Ἐντιμολογιώτατος Ἄρχων Μέγας Πρωτέκδικος Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὁ ἀείμνηστος ὑπηρέτησεν ἀπὸ ὀκταετίας ὡς Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου καὶ ὡς Γραμματεὺς τοῦ Περιοδικοῦ «Ὀρθοδοξία». Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ διεκρίθη διὰ τὴν παραδειγματικήν του ἐπιμέλειαν καὶ τάξιν καὶ εἶχε πλήρη ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκόν του. Πρότερον εἶχεν ὑπηρετήση ὡς πρωτοψάλτης καὶ γραμματεὺς εἰς διαφόρους Μητροπόλεις καὶ ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχεν ἐπίδοσιν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Μουσικήν. Ἦτο καλὸς οἰκογενειάρχης. Ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 64 ἐτῶν.